

14. คำชื่นชมบ้านใหม่

(คำชี้แจง) หลังจากที่เจ้าของบ้านใหม่ไปเข้าอยู่บ้านของตนไม่กี่วัน เพื่อน ๆ หรือคนภายในหมู่บ้านไม่ว่าหญิงหรือชาย วัยเยาว์หรือวัยแก่ชกชวนกันไปชื่นชมบ้านใหม่นั้น ๆ

(คำกล่าว) ญาติพี่น้องทั้งหลาย วันนี้เป็นวันอะไร พวกเราจึงได้มาพบปะสังสรรค์กัน ดุซึลูงห้วยาบมมา ป้าหอบหน่อมา หนุ่มบางคนหิ้วตั้งหวายมา สาวบางคนหอบทั้งผ้ามาแล้วร้องเพลงเกี่ยวกายอยู่

วันนี้เป็นวันอะไร ทำให้พวกเราพี่น้องได้มาสนุกสนานครึกครื้นกันตรงนี้ ดุซึลพวกหลุงห้วยเราะ พวกป้ายิ้มแย้มแจ่มใสหัวใจรื่นเริง พวกหนุ่ม ๆ ร้องเพลงและขอกินเหล้า บางคนว่าเมื่อปลาวันนี้ไม่อยากกิน บางคนว่าวันนี้น้ำผึ้งไม่อยากชิม แต่ฝ่าเท้าคันใครไหวเดิน คอแห้งเนื่องจากอยากดื่มเหล้า ดุซึลูงนี้ขยันจัง ป้าผู้ใจดีใจหวานเออยจงนำเหล้ามาให้แก้วหนึ่งเถอะ

ดูเถอะ ยังมีหมู่สาวขาวาวลพื่อนอยู่ รูปร่างอ่อนช้อยน่าชมยิ่ง เวลายิ้มมาจะเห็นลักยิ้มคล้ายกับดอกกอนฟุ้งคลี่ ขณะที่หนุ่มยกแก้วเหล้าคิดจะดื่มแท้ ๆ ยังลืมน พวกพี่ ๆ น้อง ๆ มองดูทั้งวันก็ไม่เบื่อ สาวน้อยคนนี้รูปร่างอ่อนช้อยกว่าคนอื่น ใคร ๆ ก็ชื่นชอบ

พี่น้องทั้งหลายและพี่ชายพี่สาวทั้งหลายเอ๋ย ก่อนนี้เขาว่ากันว่างานออกพรรษาเท่านั้นจึงจะสนุก มีแต่งงานทำบุญเท่านั้นจึงจะรื่นเริง จงดูให้ดีเถอะพี่น้องทั้งหลายเอ๋ย บ้านหลังคากระเบื้องฉาบปูนหลังนี้ทั้งกว้างทั้งสูง ทิวทัศน์ของมันน่าชื่นชมยิ่งนัก ยุคปุ๋ยดาบยาของเรากील่วงลับไปยังไม่เคยนอนฝันบ้านแบบนี้ มองดูเถอะน้องสะไภ้ ป้า อา พร้อมกับวงศ์ตระกูลทั้งหลายเอ๋ย มองให้ชัดหน่อยเถอะ บ้านใหม่ใส่กระเบื้องหลังนี้สว่างไสวใหม่อิ่งนัก บ้านหลังนี้ลูงป่าได้เตรียมมาตั้งแต่สิบปียารี่สิบปีนานโขนั่นแล้ว กระทั่งถึงมาปีนี้และเดือนนี้จึงทำบุญทำทาน เป็นอันว่าวันนี้ได้ฉลองขึ้นบ้านใหม่ ได้ยินว่าเสาบ้านเอาทองคำมาหล่อ กระเบื้องก็ได้ยินว่านำก้อนเงินมาตี พื้นบ้านก็ยังได้ยินว่านำแผ่นเหล็กมาปู ฝาก็ยังได้ยินว่าเอาทองคำก่อ บ้านใหม่จึงสว่างไสวเรื่องราววังเจ้าบ้านผ่านเมือง

เรามาฉลองกันเต็มทีเถอะ ฉลองให้ลูกหลานที่หมั่นเรียนรู้อวิชาเผ่ากระเบื้องของชาวจีน ที่ตัดได้ไม้แข็งบนดอยกะฉิ่นห้ายดอยตะอ้าง(ปะลอง)มา ที่ทุบพื้นบ้านคล้ายกับช่างตีเหล็ก ที่ก่อกำแพงได้อย่างมิดชิด บนไม้กระดาน(ฝาผนัง)นั้นวาดรูปนกยูงทองรำแพนไว้ ที่แป้นั้นก็แกะรูปดอกไม้ใบไม้ไว้ ใครเห็นเข้าก็ยกย่องชมเชย

พี่น้องทั้งหลาย วงศ์ตระกูลทั้งปวงเอ๋ย บัดนี้พวกเราจึงมาร้องรำทำเพลงร่วมกันอวยพรให้เจ้าของบ้านมีได้ดีได้ชอบ ให้เป็นที่กล่าวขวัญ อยู่ดีมีสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทุก ๆ คน มิ่งววมิ่งควายให้ได้ปักเกล้า มิ่งข้าวมิ่งน้ำให้ได้ปักหัว ที่นี้พวกเราจึงมาดื่มเหล้าร่วมขวดกินข้าวร่วมไหเนื้อร่วมหม้อ สามัคคีกันแน่นแฟ้น รักกันไปนาน รุ่งเรืองดังเดือนข้างขึ้น ตะวันออกใหม่นั้นเถอะ

ที่นี่ แม้ว่าไม่รื่นเริงก็ดูเหมือนสนุก แม้ว่าไม่ได้ฮัมเพลงก็ดูเหมือนเมาเหล้า วันนี้
 ฉลองไปบ้านหนึ่งพรุ่งนี้จะฉลองที่บ้าน พวกเราพี่น้องช่วยเหลือกันจะมีเรี่ยวแรงใหญ่ ปัญญา
 มาก จงตั้งใจทำงานให้ก้าวหน้าเงินทองทรัพย์สินไหลมาเทมาตั้งน้ำบ่อหล่อมาตั้งน้ำริน ใช่ว่า
 หหมด จ่ายไม่สิ้น ที่นี่ แม้ว่าร้องเพลงไม่เป็น ก็อยากจะมาลองร้องเพลงเกี้ยวพาราสี แม้ว่าพอร่า
 ไม่เป็น ก็อยากจะมาพอร่ากับคนอื่นที่เรือนใหม่ใส่กระเบื้องฉาบปูนหลังนี้

บ้านหลังนี้เรียบร้อยดีตั้งบ้านขุน คล้ายกับหน่อไม้ผุดออกจากดินเมือง ขอบาย
 พรให้ชีวิตของลูกหลานชื่นสุขสบายประหนึ่งอ้อยต้นโต จะทำสิ่งใดก็ให้มีโชคมีลาภทุกอย่าง ให้
 ข้าราชการเงินทองมีมากมายเป็นกอบเป็นกอง นำใส่ยุ้งใต้ให้มันเหลือ เทใส่ยุ้งเหนือให้มันล้นด้วย
 เทอญ

15. คำกล่าวของแม่ชื้อ

(คำชี้แจง) สมัยก่อน ถ้าคนไทคลอดลูก จะต้องไปเชิญแม่ชื้อ (แม่เชื้อ) มาช่วยคลอด คลอดเสร็จแล้ว แม่ชื้อนั้นจะต้องอาบน้ำ ผูกต่ายที่คอกับมือให้เด็ก แล้วหลังจากนั้นจึงกล่าวคำพรให้ทารกอยู่ดีกินดี

(คำกล่าว) เมื่อนี้เป็นเมื่อตีวันคำ วันช้าววันโหง กลางหาวยังมีรุ่งวายฟ้า เขาว่าเมื่อนี้ตีนักแล เมื่อนี้ไม่ได้ยินเสียงหมาเห่าหอน เมื่อนี้จัดว่าวันกัตยามกัตตีนักแล เมื่อนี้เป็นยามที่ดาวอยู่ฟ้าตกลงมาสู่ดินเมือง ผุดออกเป็นหน่อดวงสวยงาม เป็นยามที่ลมพัดเป่าใบหญ้าร่วงลงมา และดอกไม้ใบหญ้าก็บานคลี่หอมชื่น

เนื่องจากป้าอายุของเราที่บ้านนี้เป็นผู้มีบุญ จึงคลอดได้ลูกชายหน่อหนึ่ง ฉะนั้นแม่เด็กเอ๋ย จงกราบไหว้ผีเรือนเถอะ พ่อเด็กเอ๋ยจงขอบคุณผีเรือนเถอะ

ดูเถอะ เด็กคนนี้รูปร่างลักษณะตีนัก คล้ายดังดอกบัวซ้อนจักกลี ผมของลูกอ่อนดำตีดั่งผมของแม่ตน หน้าตาและรูปร่างสะสวยราวกับพ่อมัน

จงฟัง เสียงร้องไห้ของลูกอ่อนเถอะ หวานดังเสียงเพลงแม่มัน

จงลูบคลำหัวใจของลูกอ่อนเถอะ ใจดีใจหวานดังพ่อมัน

จงการวะผีเรือนเถอะ แม่ลูกอ่อนเอ๋ย

จงรินเหล้าให้ผีเรือนเถอะ พ่อลูกอ่อนเอ๋ย

เรื่องเช่นนี้เป็นสิ่งดีงามความรื่นเริง คนเราเกิดมาตามยถากรรมของตนเองทั้งสิ้น คนที่คลอดในวันนี้ส่วนมากเป็นคนมีบุญดี คนที่คลอดเมื่อนี้ยามนี้ ทำอะไรก็มีคุณค่า ว่าอะไรก็เป็น ขุนนางกลางหาวบอกเราว่าคนคลอดเมื่อนี้ยามนี้ มันมาจากเมืองหยก มันมาจากเมืองเงินเมืองทอง มันมาจากเมืองประเสริฐ มันมาจากเมืองถวายทาน ลูกอ่อนคนนี้ กรรมกัตดี ผีก็ร้องแล

วางใจเถอะ แม่เด็กเอ๋ย จำไว้เถอะ พ่อเด็กเอ๋ย ลูกอ่อนของสองเขื่อนี้ เป็นลูกดีมีคุณค่า มีโชผีห่านรกดนำมาคลอด และมีโชผีห่านป่าในดงมาเป็น และมีโชผีดิบผีแดงจากเมืองนรกมาคลอดเป็น เมื่อนี้เป็นอันว่ามันมาชั้นมนุษย์แล้วมาถึงบ้านเรือน จึงได้เป็นลูกของสองเขื่อนุ้ยผัวเมีย มันจึงมีกำลังวังชามากมาย แรงดั่งช้างพลายในป่า ฉลาดดั่งกระต่ายในดง

ผีกลางหาวเขาเอ๋ย เมื่อนี้เป็นเมื่อตีวันงาม ดูข้าจะลองถามลูกอ่อน คำโบราณว่า “ตีฆ้องเพื่อฟังเสียง หิ้วเคียวเพื่อจะได้ผล ฆ้องไม่ตีจะไม่ดัง พิณไม่ตีไม่กังวาน”² ลูกอ่อนเอ๋ย ถ้ามันเป็นผีดำเข้ามาจากเมืองนรก ถ้ามันเป็นผีอาบเลือดอาบยางมาคลอดเป็นลูกสกุลดี มึงไปดวนเถอะ ไปกับสายฝนสายลมเสียงฟ้าร้องฟ้าแลบเถอะ

ลูกอ่อนที่รักของพ่อเอ๋ย ถ้ามีเป็นผีวัวผีควายตามลาดเขา หรือผีห้าหน้าม้าที่มา ผิดที่ มาถึงเรือนคนดีทำนา มีงไปกับเสียงกลองให้ไกล ๆ เกอะ ถ้าเสียงกลองเสียงฆ้องดังขึ้น มีงต้องรีบออกจากที่นี่ จงหนีออกจากบ้านสุขเมืองม่วน บ้านที่คนหลายคนชุม จงหนีออกจากป่าหิมวันตาที่นกป้าร้องรำทำเพลง จงหนีออกจากเมืองที่พระพุทธรองค์มาประทับ จงหนีออกจากทุ่งหญ้าที่ม้าวัวควายอยู่หนาแน่น เรื่องที่แรงจิกดวงตาคน และหมู่ป่าชีวิตคนจนตาย เหล่านี้ ตรงนี้ไม่เคยเห็น ตรงนี้ไม่เคยมี ตูปรารณา เคาระห์กรรมอย่าให้มี ความดีอย่าให้สิ้น

ลูกอ่อนอยู่ในตักหว่างเข้าแม่เอ๋ย ถ้ามีเป็นลูกคนดีจริงสมดังว่า มีงจงเติบโต เร็ว ๆ เกอะให้ชาวบ้านเขาได้สรรเสริญ เติบโตขึ้นมา จงตั้งใจทำงานเลี้ยงพ่อแม่

ลูกผู้อยู่หว่างเข้าแม่เอ๋ย มีงต้องขยันแต่ยังเล็ก ๆ ว่านอนสอนง่ายแต่ยัง น้อย ๆ อย่าไปร้องให้อยู่ในตักของแม่ อย่าเดินตูดตักบนหลังของพ่อ โตขึ้นให้เป็นหัวหน้าหนุ่ม สาว³ การงานของชาวบ้านให้รู้และทำเป็นทุกอย่าง เสียงร้องเพลงให้หวานดังนกเอี้ยงที่รู้คำคน ให้หวานจับหัวใจทุกคน เต็มราก็ให้อ่อนช้อย ลูกผู้มีบุญเอ๋ย จงใหญ่โตเถอะ โตเร็ว ๆ เกอะ จงให้พ่อแม่ได้พึงพาอาศัย

ลูกอ่อนผู้พึ่งเกิดเอ๋ย ใต้ฟ้าและบนดินของเมืองคนนี้กว้างมาก ไม่มีอะไรเปรียบ ในเมืองคนดีกับชั่วมักปนกัน คนกับผีมักปนกัน ความทุกข์ยากลำเค็ญกับความสนุกสนาน มักจะปะปนกันยามนี้ดูมาผูกต่ายให้ลูก ขออวยพรให้ลูกอยู่ดีมีสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ต่อ ไปภายหน้า ขอให้อยู่สุขสบาย ชื่อเสียงยั่งยืนนานเทอญ

¹ ไทใหญ่เรียก “ผีเรือนผีเยีย (ยั้ง)” เป็นคำซ้อนหมายถึง “ผีเรือน” (ผีบรรพชนที่คุ้มครองบ้าน) ทำนองเดียวกับเรียก “เจ้าบ้านเจ้าสวน” อันหมายถึง “ผีคุ้มครองหมู่บ้าน” (อารักษ์บ้าน) และ เรียก “เจ้าน้ำเจ้าดิน” อันเทียบกับภาษาไทยคือ “เจ้าที่เจ้าทาง”

² “ซ้อมว่องถ่อมเสียง หัวเครือหาหน่วย มว่องอ้าต่อมว่อง เปตองอ้าปายอ้อมว่อง”

³ “ให้เฮ็ดหัวบ่าวหัวสาว” หมายความว่าให้ได้เป็นหัวหน้าของ “กุ่มหนุ่มกุ่มสาว” อันเป็นกลุ่ม เยาวชนในหมู่บ้านมารวมตัวกันทำประโยชน์ให้หมู่บ้านหรือเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นประเพณีมีมา ตั้งเดิมของคนไทใหญ่

16. คำหาบของฝาก

(คำชี้แจง) เมื่อสาวสาวตกลงแต่งงานกัน ข้างฝ่ายชายจะไปบอกให้พ่อแม่ของตนเองรับรู้ แล้วพ่อแม่ฝ่ายชายก็ไปเชิญหญิงสาวคนหนึ่ง ให้ไปหาบข้าวปลาอาหารไปบ้านสาวที่จะไปสู่ขอ นั้น

(คำกล่าว) หญิงสาว¹: ปู่ย่าทั้งหลายอยู่บ้านอยู่หรือเปล่า

เจ้าเรือน: อยู่ซิ เข้ามานั่งเถอะ

หญิงสาวเดินเข้าไปในบ้านแล้วกล่าว: เออ เนื่องจากเฒ่าหมูปู่พ่อเรตั้งแต่โบราณกาลริเริ่มทำนา นำหญาคาจำนวนสามชั้มมาตั้งเป็นหมู่บ้าน ยาสูบออกไปก่อนตัวควาย ภายหลังควายเล็มใบจนเกลี้ยง เครือคำออกตันก่อนข้าง ต่อมาถูกช้างเหยียบรากของมันเหลือเกลื่อน นับแต่น้ำท่วมที่ราบร้าง จนปานนี้ อันตรายจากการไฟลามไม่เคยมาถึง นับตั้งแต่ขุนนางเขา 8 เจ้า ซึ่งมีผิวบางผิวอ่อนเริ่มลงเมืองมนุษย์ นับตั้งแต่ผืนแผ่นดินเมืองคนแตกธา และจนกระทั่งแม่น้ำ 505 ขยายออกเป็นสาย ๆ

เนื่องจากธรรมเนียมปู่ของเรากองป่าไม้จัดทำเป็นนา ประเพณีย่าของเรากองป่าหญาคาเป็นไร่ เริ่มตั้งเป็นเมืองใหญ่เวียงหลวง เริ่มตั้งตลาดหลวงตลาดน้อย เริ่มทำซัง(กิโล) และเริ่มทำทั้งดีเหล็กแบบจีนแบบพม่า

คำโบราณว่า แม่น้ำมานั้นไม่เคยมีคนทอดไส้รังก้า เจ้าหลวงเสื่อขานฟ้าไม่เคยขอนางโดยตรง ไม่ว่าเมื่อใดท่านใช้แต่เสนาอำมาตย์ไปเจรจา บัดนี้เป็นอันว่าพวกเราทั้งสองตระกูล สองบ้านได้เป็นผู้มีบุญดีมีชู เนื่องจากปางก่อนเคยได้ถวายทานมาหลายคราว ทำให้ข้างหนึ่งได้มีหญิงอีกข้างหนึ่งได้มีชาย พ่อแม่รักใคร่ทุกวันไม่ขาด

ข้างฝ่ายตระกูลเรือนทองก็เนื่องจากเป็นผู้มีบุญดี ผี (เทวดา) ก็ช่วย ผีให้กระบุงเพื่อนำพา และสายหลาทองเพื่อประดับ ภายหลังจึงมีลูกสาวเยกับอี เลี้ยงดูทะนุถนอมมาตั้งแต่เล็ก ๆ แม้จะอ้วนก็กลัวมันบอบ จะหอบก็กลัวมันซ้ำ พุดเสียงแข็งไปก็กลัวมันให้

คำโบราณว่า คนเราปลูกผักหวังกินใบ หมั่นขนปุ๋ยไปใส่ทับเหง้า เลี้ยงลูกก็หวังกินแรงคล้ายกับชิงแข็งแตกออกตาตันอ่อน พ่อแม่ของมันรักใคร่มาก หมั่นป้อนมาและให้กินนม เลี้ยงลูกก็ยังกลัวลูกไม่โตไม่ใหญ่ พยายามเลือกเอาที่แห้งไหมให้นอน เลือกเอาของหวานกับเนื้อก่อนให้กิน เลี้ยงกระทั่งข้าวหมดไปพันย้ง เกลือหมดไปพันห่อ เนื้อหมดไปพันจ้อย จึงใหญ่ขึ้นเป็นสาว สูงยาวอย่างสมบูรณ์

เลี้ยงได้ปีหนึ่งแล้วรู้กลาน นานเข้าสองปีจึงพุดได้ เลี้ยงได้ห้าปีใหญ่เท่าฝูง เลี้ยง

ได้สิบปีสูงเทียมเพื่อน เลี้ยงได้สิบเอ็ดปีวิธีปั้นฝ้าย เลี้ยงถั่วสิบสองปีวิธีนำฝ้ายปั่นเป็นเส้น เลี้ยงถั่วสิบสามปีวิธีสอดด้ายเข้าเข็ม เลี้ยงถั่วสิบสี่ปีวิธีมัดเข็มเล็ก เลี้ยงถั่วสิบห้าปีวิธีทอผ้าบนที่ทาลวดลาย เลี้ยงถั่วสิบหกปีวิธีนำด้ายเข้าทูก เลี้ยงได้สิบเจ็ดปีวิธีทอผ้าให้เป็นลายกับดอก

เป็นอันว่า เลี้ยงถั่ว 10 ปียาวรี 20 ปีนานโซ เวลาออกจากเรือนก็ชอบพูดจาเหยียบย่างออกจากบ้านก็ชอบไปเก็บผัก ชอบดักน้ำแทนแม่ ชอบแซ่ข้าวใส่ไห ชอบใส่ไฟและล้างหม้อ ชอบอ้อแอ้ปากหวาน ชอบขานคำทักแซก บัดนี้เป็นอันว่า น้ำจากท่าก็ชอบดัก ผักจากสวนก็ชอบเด็ดมา เป็นอันว่าใหญ่ด้วยปรีด้วยเดือน ชอบขึ้นทูกทอกก็ ชอบมุดรูก็ให้เป็นลายพวงด้ายข้างซ้ายก็นำเข้าได้ด้านขวา ด้าย ข้างขวาก็นำเข้าได้ข้างซ้าย แม้กระทั่ง "ผ้ากายนางซ้าย" ก็ไม่หลวมสักรูแล

ด้วยข้างฝ่ายชายก็เช่นกัน เป็นอันว่าเป็นผู้มีบุญดี ผี (เทวดา) ก็ช่วย ผีให้กระบุงเพื่อพกพา ให้สายหลาทองเพื่อประดับ บัดนี้จึงมาตลอดลูกชาย ให้ชื่ออ้ายกับยี่ พอกับแม่รักใคร่ตั้งแต่ยังเล็ก ๆ ขึ้นชอบมาตั้งแต่ยังเยาว์วัย จะกินนมก็แม่ป้อน จึงใหญ่ด้วยน้ำนมหอมของแม่มันเลี้ยงกระทั่งข้าวหมดไปพันยั่ง เกลือหมดไปพันห่อ เนื้อหมดไปพันจ้อย จึงได้ใหญ่โตขึ้น

ขณะเลี้ยงได้ 2-3 ขวบ ก้าวย่างได้นิด ๆ นั่งยอง ๆ ได้พอเหมาะ เลี้ยงถั่ว 9 ขวบ 10 ปี วิธีห่อข้าวไปเลี้ยงควาย เลี้ยงได้ 14-15 ปี ชอบบกวักมือเรียกเล่น เป็นอันว่าเป็นวัยที่พาได้แอกแบกได้ไถ คราดเล็กก็ใช้คล่อง คราดใหญ่ก็ใช้เก่ง ที่ลุ่มก็รื้อยก ที่สูงก็รูกุด เลี้ยงถั่ว 16-17 ปี รู้ซังดวงวัด รู้ไปตลาดและงานปอย ขณะที่เลี้ยงได้ 18-19 ขวบนั้น มีเก่งกาจหลาย ๆ อย่าง เป็นอันว่าเลี้ยงมานาน 10 ปีที่ ๆ ยี่สิบปีเต็มเหลือ หัวก็ใหญ่เท่าฝ่าหน้าก็ใหญ่เท่าฟูก ถ้าเป็นหนูอยู่ในนาก็คงต้องอยากมีคู่ จึงขุดดินให้เป็นขุย ถ้าเป็นนกในป่าก็คงต้องอยากมีรัง จึงคาบทั้งกิ่งไม้ใบหญ้าไปก่อที่ เนื่องจากตนเองเป็นผู้ชาย ยามเสื่อผ้าเปียกก็ยังต้องการคนซักคนตาก ขณะที่หนามเกี่ยวเสื่อผ้าขาดไปก็ยังต้องการคนปะ ยามเป็นไข้ตัวร้อนก็ยังต้องการคนดูแล ฉะนั้นพ่อมันแม่มันจึงยินยอมให้ออกเที่ยว มันจึงนำพินห้อยคอ ขอห้อยป่า ออกลาเที่ยวตั้งหลายเดือน

เนื่องจากปางก่อน เด็กทั้งสองฝ่ายเคยได้กรวดน้ำร่วมไห ใช้ด้ายสำเภาร่วมเส้น ถวายดอกไม้ร่วมก้านมาทุก ๆ ชาติ ชาตินี้จึงได้เกิดพบปะเจอกัน เป็นปาวสาวร่วมรุ่น ดังไม้ร่วมกอ หน่อร่วมลำ สร้อยคอทองคำร่วมพ่น จึงทำให้น้องเห็นพี่ไม่ยอมวาง ขุนเห็นนางไม่ยอมผละ แม้จะเลยไป 10 ปีก็หญิงว่ายังคิดถึง แม้จะนานไปร้อยปีก็ชายว่าจะไม่ลืม

เนื่องจากบุญปางก่อน² ของทั้งสอง แม้เขาถือว่าสาวบ้านไต้นั้นสวยดังกานบัวก็ ไม่ชม แม้เขาจะถือว่า สาวบ้านเหนือที่รูปสวยดีดังกานบัวซ้อน ก็ไม่ชอบ ภายหลังจึงไปพบกับพลอยเม็ดติ่มที่มีค่าสาวหน้าขึ้นที่บ้านหลังนี้

เนื่องจากเด็กทั้งสองข้างได้ไปพูดกันที่หัวไร่ เล่ากันที่หัวนา ฉะนั้นพวกข้าจึงพากันมาสู่บ้านนี้ ค่อยรู้ว่าบ้านนี้ไม่ใช่ใครอื่น ที่แท้เป็นญาติมิตรเก่าของเราเอง จนถึงขณะนี้ตระกูลของเรายังไม่ขาด ได้ยินว่าเขาทั้งสองยังได้ไปคุยกันที่ตั่ง สั่งคำกันที่กอง ยามเข้านั้นผู้ชายแค่ออมยาสูบ ตอนสายจึงขอความรัก ไกล่สว้างจึงขอหมั้น หญิงจึงให้ผ้าผกตัวสืลายกับผ้าพันหัวข้างฝ่ายชายจึงให้ก้อนเงินโตถุงหนึ่ง เขาทั้งสองสัญญากันว่าอยู่ร่วมกันเป็นผัวเป็นเมียจนผมหงอก

นกออยู่ผาหินยังบินสู่ถ้ำผา ไปได้ปลาทองยังบินสู่รัง นี่ก็เช่นกัน หลังจากได้ตกลงกัน เด็กทั้งสองจึงนำคำเหล่านั้นมาเล่าให้พ่อแม่ฟัง พ่อแม่ของตนก็ยินดีมาก แต่คำโบราณว่าแม้ว่ามีคจะคมเท่าใดเหลาตำมถือของตนไม่ได้ ทำนองเดียวกันลูกชายเราอยากได้ลูกสาวเขาก็ไม่รู้จะดำเนินการอย่างไร จึงไปเล่าให้ ป้า อา และแม่สะใภ้ฟังเรื่องเหล่านั้น เขาทั้งหมด พี่ ๆ น้อง ๆ และพ่อแม่จึงตกลงกันไปสู่หมอมือรู้ เปิดดูวันเดือนในตำรา พบสามร้อยหกสิบวันงาม เจอสามสิบเมื่อวันดี เป็นอันว่าวันก็ดียามก็ดีแล

บัดนี้เป็นอันว่าพวกข้าทั้งสองจึงรับเป็นตัวแทนพ่อแม่ข้างฝ่ายผู้ชาย โดยได้นำเอาของฝาก ซึ่งมีอาหารของปู่ของพ่อ กล้วยใหญ่หิวหวาน ผัก ซา เกลือ ยาสูบ ข้าวปลา และชา ตั้งธรรมเนียมมีมา ฉะนั้นจึงได้สะพายถุงทางร่มแล้วเดินทางเข้ามาภายในบ้าน เนื่องจากใครมาขอเอาลูกออกลูกใจไปเป็นลูกสะใภ้ เพื่อให้ทั้งสองแผ่นเป็นแผ่นเดียว เรือนสองหลังเป็นหลังเดียว เพื่อเด็กทั้งสองข้างจะได้อยู่คู่เป็นครอบครัวเดียวกัน เป็นผัวเป็นเมียกัน บัดนี้ดูข้าจะขอให้นำของฝากมามอบให้ไต่ตักหว่างเขาเผ่าหมูปู่พ่อทั้งหลาย ขอให้ท่านทั้งหลายอย่าได้ใจดำ ขอให้รับของไหว้ก่อนเจ้าข้า

¹ หญิงสาว คือ หญิงสาวที่ใช้หาบข้าวปลาอาหารไปบ้านของฝ่ายหญิงที่จะสู่ขอนั้น โดยหญิงสาวนั้นยืนหาบสิ่งของอยู่ข้างนอกบ้านของเจ้าสาว

เจ้าเรือน: คือ พ่อแม่หรือผู้แทนของฝ่ายหญิง (เจ้าสาว)

ในต้นฉบับเรียกหญิงสาวผู้หาบของฝากว่า "หมวย" เป็นคำจีน

² คล้ายกับบุพเพสันนิวาส ภาษาไทยใหญ่ใช้ในความหมายนี้คือ "กรรมแสนฟ้า" และ"มิ่งสองมอน"

17. คำขอลูกสะไภ้

(คำชี้แจง) คำขอลูกสะไภ้มีสองบท บทข้างต้นเป็นคำกล่าวของหญิงสาวสองคนซึ่งหาบข้าวปลาอาหารไปที่บ้านเจ้าสาว ส่วนบทนี้เป็นบทของผู้ชายสองคนรับหน้าที่จากพ่อแม่ของเจ้าสาวไปสู้อเจ้าสาว (ขณะไปสู้อนั้นจะกล่าวบทไหนก็ได้แล้วแต่ผู้กล่าวนั้นเป็นหญิงหรือชาย)

(คำกล่าว) เออ เฒ่าหมูปู่พ่อทั้งหลาย วงศ์ตระกูลเครือสายทั้งปวงเอ๋ย เนื่องจากลุงเป็นผู้บุญดีมีชู (เชิดชู) ประกอบกับปางก่อนเคยได้ถวายทานมาตั้งหลายกับหลายคราว ชาตินี้ฟ้าผี (เทพเจ้า) ยังมาเนรมิตให้มีลูกสาวชื่อ เย่ อี อาม ที่นี้พวกเธอก็ใหญ่โตเป็นสาว สูงยาวสมบูรณ์แล้ว อายุได้ 12-13 มีความสามารถน่าเท่าช้างขาเหยียมนได้ช้างซ้าย ผ่าก่ายนางซ้ายก็ไม่หลวม แม้แต่รูเดียว อายุได้ 17-18 ปี รูวิธีขึ้นก็ทอผ้า มือหยิบด้ายมุดเข้ามุดออกเป็นดอกขาวสวย

ข้างฝ่ายผู้ชายก็ได้เป็นผู้บุญดีมีชู เนื่องจากปางก่อนได้ถวายทานมาหลายชาติหลายคราว ชาตินี้ฟ้าผีจึงมาเนรมิตให้มีลูกชายชื่อน (ลูกชาย) ถึงมาปีเดือนวันนี้ก็เป็นอันว่าใหญ่โตแล้ว ครั้นอายุได้ 12-13 ปี รู้โล้วควายกลับบ้าน ชอบชะเง้อดูสาว ครั้น 18-19 ปี รูวิธีใช้คราดเล็กใหญ่ ที่ลุ่มก็รื้อยก ที่สูงก็รื้อกด เนื่องจากมันเคยไปเที่ยวต่างแดนมามาก บัดนี้เป็นอันว่าเสาะหาพบปะ พลอยเมตติ มณีมีค่า ณ บ้านหลังนี้แล้ว

เด็กทั้งสองฝ่ายได้พูดกันที่กลางตลาด คอยกันที่กลางทาง เล่ากันฟังที่ตั้ง สั่งคำกันที่ทงนองเห็นพี่ก็ไม่ยอมวาง ขุนเห็นนางก็ไม่ยอมพราก เขาทั้งสองตกลงกันว่า จะขอยู่ร่วมเตียง เคียงกันร่วมบ้าน เอากันเป็นผัวเป็นเมียไปนาน ๆ

หลังจากตกลงกันแล้ว ยังนำคำกลับบ้านเล่าให้พ่อให้แม่ พ่อแม่ก็ว่าดีใจมาก ๆ เนื่องจากลูกชายไปเที่ยวเจอสาวใจรู้ ชู้ใจสว่าง แต่คำโบราณว่ามีดคมเหลาด้ามตนเองมิได้ทำนองเดียวกัน ลูกชายเราอยากได้ลูกสาวเขา ก็ไม่รู้จะดำเนินการอย่างใด จึงไปรับพี่ ๆ น้อง ๆ ทั้งใกล้กับไกลมาปรึกษาหารือ สุดท้ายเป็นอันว่า พี่ป้าน้าอาจึงตกลงกันจัดเตรียมนำเอาเครื่องของกำนัลพร้อมด้วยข้าวปลาอาหารของปู่ของพ่อ ผัก ขา เกลือ ยาสูบ กล้วยใหญ่หวีหวาน และเงินทองแล้ว จึงไปขอร้องให้ข้าทั้งสองอ้ายกับยี่ทำเป็นตัวแทนพ่อ แม่ มาขอลูกสาวของลุง ขอให้ลุงกับเฒ่าหมูปู่พ่อ และเครือญาติพี่น้องจงยอมให้ลูกขวัญใจของท่าน ได้ไปเป็นลูกสะไภ้ป้าของพวกข้าด้วยเถอะ แต่ไปขอให้ทั้งสองแผ่นเป็นแผ่นเดียว ให้เด็กทั้งสองข้างได้อยู่คู่กัน ขอให้พวกท่านจงรับเอาเครื่องของกำนัลของป้า (ข้างฝ่ายชาย) นี้ด้วยเถอะ ปู่ลุงเขาเอ๋ย

18. คำปล่อยลูกสาว

(คำชี้แจง) เมื่อข้างฝ่ายชายกล่าวคำขอลูกสะใภ้เสร็จ ข้างฝ่ายหญิงสาวก็กล่าวคำอนุญาตให้ลูกสาวของตนไปเป็นลูกสะใภ้เช่นกัน (คำกล่าวของบทนี้เป็นคำกล่าวของบุคคลที่พ่อแม่ของหญิงสาวเชิญมาเพื่อกล่าวแทนตน)

(คำกล่าว) เนื่องจากคุณป้าของเราเป็นผู้มีบุญและวาสนา ผีก็ค้า เคยได้ถวายทานมาหลายกับหลายคราว ชาตินี้ผีสาวจึงมาเนรมิตให้มีลูกอ้ายชายเรือนลูกชาย ครั้นถึงมาปีเดือนนี้เป็นอันว่าใหญ่โตเป็นหนุ่มสมควรมีคู่ครองแล้ว

เนื่องจากมันเคยเดินทางท่องเที่ยวมาจนคล่อง พ่อแม่มันจึงยอมให้ไปเที่ยว สุดท้ายจึงมาพบเห็นพลอยเม็ดดี มณีมีค่า สาวคนดีบ้านนี้ พ่อแม่มันยินดีมาก ยินดีจนไม่มีที่เปรียบ ฉะนั้นจึงไปขอร้องให้เชื้อ¹ ทั้งสองพี่น้องอ้ายกับยี่ ช่วยทอดสะพานและซ่อมแซมถนน² ให้เด็กทั้งสองฝ่ายพบกัน ท่านทั้งสองจึงได้นำเอาของฝากสวมหมวกกางร่มเข้ามาถึงบ้านของเราที่นี่ เพื่อช่วยพ่อแม่ของมันขอลูกสะใภ้ไป

เนื่องจากลุงของเรา (ที่นี่) ก็เป็นผู้มีบุญดีมีชัย เคยได้ไปวัดมาทุกชาติจึงได้มาเกิดพบพระพุทธศาสนา³ ด้วยเหตุนี้ผีสาวกลางหาจึงมาเนรมิตให้มีลูกสาวชื่อเย่ อี้ อาม ถึงมาปีเดือนนี้เป็นอันว่าใหญ่โตเป็นสาว สูงยาวเรียบร้อย ถึงคราวที่จะต้องออกดอกออกผลมีคู่ครองแล้ว

ที่นี่ ข้าจึงมากล่าวแทนพ่อแม่ญาติพี่น้องของมันเพื่อให้มันไปเป็นลูกสะใภ้ของป้า (ข้างฝ่ายชาย) เพื่อให้ทั้งสองผ่านเป็นแผ่นเดียว ให้เด็กทั้งสองข้างได้เป็นผัวเป็นเมียกันไปนาน ๆ จนถึงเฒ่าเจ้าข้า

¹ เชื้อทั้งสอง คือ ท่านทั้งสอง

² “ก่ายข้าวเมียงทาง” เป็นสำนวนหมายถึงเป็นตัวแทนติดต่อ

³ ศาสนาพระหลวงเป็นเจ้า “พระ, พรา, พารา” หรือ “พระเป็นเจ้า” เป็นคำเรียกแทนพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า ไม่มีคำว่า “พุทธ” เหมือนไทย ถ้าจะระบุถึงพระพุทธเจ้าสมณะโคตมโดยตรง ก็เรียกว่า “พระหลวงเป็นเจ้า”

19. คำร้องให้อำลาแม่

(คำชี้แจง) ขณะที่เจ้าบ่าวจะรับเจ้าสาวไปบ้านตนนั้น เจ้าสาวจะร้องให้อำลาแม่เพื่อแสดงความอาลัยอาวรณ์ระหว่างลูกกับแม่¹

(คำกล่าว) เจ้าสาวร้องให้ : แม่เอ๋ยแม่ ลูกออกจากเรือนพราภจากบ้าน แม่ขายลูกไป เนื่องจากแม่หวังเงินเป็นหมื่น..ล้านแล แม่เอ๋ยลูกจะออกจากบ้านได้อย่างไร แต่แม่ก็ขายลูกคนยากไปเพื่อหวังเงินเสียแล้ว แม่เอ๋ยลูกจะเดินไปได้อย่างไร ทำไมแม่จึงให้ลูกออกจากบ้านไปไกลทั้งชีวิต แม่เอ๋ยลูกไม่อยากจะจากบ้านเลยแม้แต่น้อยนิด จิตใจของลูกนั้นคล้ายกับต้น “หว้ง” แห่งในนา ซึ่งอยากจะหมุนรอบกอข้าว

แม่เอ๋ยแม่ คนอื่นเขาขายข้าวไปหลายถังเอ๋ย ยิ่งกลัวมูมของยุ่งข้าวจะลดลงเตี้ยวันนี้แม่ขายลูกคนจนไป จะไม่เสียตายนมบ้านของเราบ่หรือ คนอื่นเขาขายควายไปยังรู้สึกเสียตายนุ่งหญ้ากว้าง ทำไมแม่จึงขายลูกหลายหมื่น..ล้านจากไปทั้งชีวิต คนอื่นเขาขายแรงงานเอ๋ย เขาพูดกันเป็นเดือน ทำไมแม่จึงขายลูกคนยากไปชั่วชีวิต

แม่เอ๋ยแม่ แม่ขอขอบกินเงินขาวของเขาด่วนก็ร้อย ถ้าคนอื่นกล่าวเรื่องนี้ขึ้น จะให้ลูกอยู่ได้อย่างไร แม่ขอขอบรับเงินขาวของเขาคือเป็นจำนวนพันเอ๋ย ถ้าคนอื่นเขาค้าเสี่ยงดังต่อหน้า จะให้ลูกอยู่ได้อย่างไร แม่ขอขอบรับเงินเขาเป็นจำนวนหมื่น ถ้าคนอื่นเขาเล่าพื้นประวัติมันมาเอ๋ย จะให้ลูกคนยากอยู่ตลอดชีวิตได้อย่างไร แม่ขายลูกคนยากเพื่อหวังเงินเอ๋ย แม่จะให้ลูกหาบทั้งดอกเบี๋ยทั้งชีวิตเชียวหรือ หรือว่าแม่ของข้าไม่มีข้าว จึงได้ขายทั้งลูกของตนจากไป หรือว่าแม่ของข้าไม่มีเงิน จึงได้ขายทั้งลูกคนจนละเรือนไปต่างถิ่น

แม่เอ๋ยแม่ ลูกออกจากบ้านคงต้องไปไกลแล้ว ระยะเวลาไปเอ๋ยคงต้องไปหลายวัน ลูกออกจากบ้านคงต้องไกลมาก ไปจนกระทั่งสันตีนลูกบวมแล ลูกออกจากบ้านเอ๋ย มันไม่คุ้มค่า เขาจะเล่าขานกันไปตลอดชีวิต ลูกออกจากบ้านเอ๋ย ราคาเท่าแค่ปลา เขาขายถ่านเอ๋ย ยังมีค่ากว่าลูกคนจนนี้แน่ ๆ ลูกคนจนของแม่มยังต้มผักจืดไม่ถูก ผักกาดส้มก็ยังคงไม่เป็น บ้านเขาโน้นมีถ้วยกับจาน 32 ใบ ขณะที่ลูกยังไม่รู้วิธีจัด บ้านของเขามีถ้วยกับจานลาย 32 ใบ แม้ว่าลูกจะรู้วิธีจัด แต่ลูกก็เก็บไม่เป็นแล

แม่เอ๋ยแม่ คนอื่นเขาแต่งงานได้เสื้อผ้าแพง ๆ ไป ส่วนลูกแต่งงานได้แค่ผ้าหยาบ ๆ เขาจะหัวเราะเยาะกันแล้วละ คนอื่นเขาแต่งงานได้เสื้อผ้าหลายอย่าง ส่วนลูกแต่งงานได้แค่ผ้าดาห่าง ๆ เขาจะสะกิดกันมอง

ลูกพุทราตันเปราะเอ๋ย ถ้ามีเป็นทั้งเหรียญเงินย้อยนะ จงไถ่กูคืนมาเถอะ ตันบุษนาคที่ออกในอารามวัดเอ๋ย ถ้ามีเป็นทั้งก้อนเงินโดนอ จงไถ่กูกลับบ้านเถอะ

ประตูบ้านของแม่ข้าที่ใส่กลอนเอ๋ย มึงต้องให้กูคืนมานอ ประตูบ้านของแม่ซึ่งเปิดเท่าโหลไม่ยอมอ้าเอ๋ย สู้อย่างนั้นข้าขณะคืนมาแล ประตูนั้นเขากันเฉพาะคนขอทาน สู้อย่างนั้นลูกตนเองกลับบ้าน ถ้าลูกมาถึงริมเรือนที่แม่ล้อมตาข่ายเอ๋ย แต่อย่าว่าขอทานคนนี้มาจากไหน มาถึงเรือนแม่ล้อมตาข่ายหนา ๆ เอ๋ย ลูกหันหน้ากลับมาได้แต่มองเฉย ๆ มาถึงริมเรือนแม่ก็อือริวเอ๋ย ลูกได้ของแค่นี้หนึ่งจำต้องจากไป ลูกมาถึงบ้านแม่ที่ก้ออริวไวนา ๆ เอ๋ย กูกลับคืนมายามนั้นไม่ได้อะไร

เพื่อนฝูงนางทั้งหลายเอ๋ย กูออกจากบ้านไปเพื่อไปแทนข้าทาส ถ้ากูจะกลับคืนก็ดูเหมือนจะสายไปเสียแล้ว ขอบใจเพื่อนทั้งหลายมาก ๆ เพื่อนนางเอ๋ยร่วมไถ่กูกลับบ้านเร็วเถอะ เพื่อนนางเอ๋ยช่วยกูหมาข้าวไว้บนถุงเถอะ ถ้าถึงคราวฟ้าสว่างเอ๋ย เพื่อนนางเอ๋ยจงช่วยกูหนึ่งข้าวนะ หนุมหลายคนเขาเอ๋ย ขอบใจมาก ๆ ขอจงช่วยกูหาบดินนามาก่อเตาไฟเถอะ ขอจงช่วยกู เอามัดหันเนื้อหนึ่งข้าวเถอะ

ผู้เป็นแม่ร้องไห้ : ลูกของแม่เอ๋ย ดวงใจของแม่ไม่อยากจะให้ลูกไป แต่แม่มีงี้ได้รับก้อนเงินสัจที่เขาวางให้ ดวงใจของแม่ไม่อยากจะให้ลูกไปสักนิด แต่แม่มีงี้ได้รับเอาเงินขาวแขกอินเดีย² ที่เขามาให้แล้ว ลูกของแม่เอ๋ย แม่ไม่อยากจะให้ลูกไป ถ้าลูกเป็นดั่งแหวนวงกว้าง แม่จะเอาใส่ในมือ จิตใจของแม่ไม่อยากจะให้ลูกพรากเลยสักนิด แต่แม่มีงี้ได้ใช้เงินขาวแขกอินเดียที่คนอื่นเขาส่งมาให้แล้ว เนื่องจากครวัของเรามาข้าว แม่จึงได้ขายลูกหวังเงิน เนื่องจากบ้านของเรามาเงิน แม่จึงยินยอมรับเงินขาวของเขาที่ส่งมาให้

ลูกของแม่เอ๋ย ลูกออกจากบ้านไม่มีเสื้อผ้าแพงติดไป ได้แค่ผ้าคลุมไปหน่อยเดียว ลูกออกจากบ้านไม่มีเสื้อผ้าหลายอย่าง ได้แค่ผ้าตาห่าง ๆ ออกจากเรือนไป

ลูกของแม่เอ๋ย จิตใจของแม่ไม่อยากจะให้ลูกไป แต่กลัวเขาจะนิทหาว่าบ้านหลังนี้คือบ้านของสาวแก่ จิตใจของแม่ไม่อยากจะให้ลูกจาก แต่กลัวคนปากมากว่าลูกของแม่นะเฒ่าแล้ว ลูกรักของแม่เอ๋ย

¹ ธรรมเนียมร้องไห้อาลัยแม่ของเจ้าสาวนี้ เป็นประเพณีแต่งงานของชาวไทเหนือ โปรดดูรายละเอียดได้ใน “กาเลหม่านไตในรัฐชาน” ของบรรจบ พันธุเมธา

² เงินขาวแขกกุหล่า

20. เพื่อนเจ้าบ่าวอวยพรให้เจ้าสาว

(คำชี้แจง) ประเพณีของชาวไทยในการอวยพรให้คู่บ่าวสาวนั้น ไม่ใช่เฉพาะผู้อาวุโสเท่านั้นที่จะอวยพรได้ แม้แต่พวกหนุ่ม ๆ เช่น เพื่อนของเจ้าบ่าวก็มีสิทธิ์อวยพรได้ คำกล่าวนี้นี้เป็นของเพื่อนเจ้าบ่าวอวยพรให้เจ้าสาว

(คำกล่าว) ข้าขออนุญาตกล่าว อย่าถือว่าข้าล่วงล้ำบุปผา พี่ป้าน้าอา ขอให้ญาติพี่น้องและวงศ์ตระกูลทั้งหลาย จงฟังข้ากล่าวก่อนแล

บัดนี้ เนื่องจากมีผู้เป็นน้องยังมาคารวะ ขอรับเอาคำศรีมงคล บัดนี้ข้าจึงมากล่าวแทนเพื่อนฝูง พี่ป้าน้าอาทั้งวงศ์ตระกูลทั้งหลายเพื่อกล่าวคำอวยพรสักคำหนึ่งสองคำ

เออ เนื่องจากพ่อแม่ของเราข้างฝ่ายตระกูล “เรือนคำ” ก็ยังได้เป็นผู้มีบุญและวาสนา เนื่องจากปางก่อนเคยได้ถวายทานมาหลายกัป สะสมมาหลายคราว ได้ทำคุณงามความดีมาไว้ ชาตินี้จึงได้เกิดพบพระพุทธศาสนา จึงได้มีทั้งลูกสาวชื่อ เย่ กับ อี ซึ่งเป็นผู้ที่ผี (เทวดา) ส่งลงมาให้ เธอทั้งสองจึงเป็นผู้มีจิตใจดีงาม พ่อแม่รักมาตั้งแต่ยังน้อยนิดขึ้นชอบมาตั้งแต่ยังเล็กยังแดง ตั้งแต่สันตินเต่าผาหอย รอยเท้ามีแค่สองนิ้ว ตั้งแต่คอขาวยังมีโคลมหมากรอบ พ่อจะอุ้มยังกลัวรอบ แม่จะหอบยังกลัวซ้ำ ยาจะพลิกยังกลัวตื่น ยามดึกตื่นยังกลัวให้ ผัวเมียทั้งสองเป็นห่วงเป็นใยอยู่แล

เขาปลูกผักเพื่อหวังกินใบ หมั่นขนปุ๋ยไปทับเหง้า พ่อแม่มีลูกก็หวังคอยรับใช้ เลี้ยงจนใหญ่ยาวขาวสูง เนื่องจากพ่อแม่ให้กินนมแล พ่อแม่เลี้ยงลูกก็ยังกลัวลูกไม่ใหญ่ เลือกที่แห้งใหม่ ๆ บันนอน เลือกเอาของหวานกับเนื้อก้อนให้กิน

ครันใหญ่ถ้วนปีหนึ่งสองขวบ ปากพูดออกอี ออ พอย่างไ้ชนิด ๆ นึ่งยong ๆ ได้ พอเหมาะเล่นได้ในลานบ้าน ย่างไ้ในกลางเรือน ก้าวเอียงไปเอียงมาเหมือนดั่งวิ่ง

ครันใหญ่ถ้วน 12-13 ขวบ ยังเลี้ยงเปิดไ้ และนึ่งข้าวไ้ ผักแกงผักจอกก็ทำเป็น ถั่วพูกับผักกาดดองก็ทำเป็น เฉลียวฉลาดรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีทุกอย่างคล่องแคล่ว

ครันใหญ่ถ้วน 15-16 ปี ไปไรไ้ไปนาก็ทำหน้ายิ้มคลี่แซมดอก ออกจากบ้านก็ชอบร้องเพลง ขณะที่พวกหนุ่ม ๆ พุดกายพาดคำขาน ยังค่อนข้างอายไม่กล้าตอบ

ใหญ่ไ้ใหญ่ด้วยปี-รีด้วยเดือน พ่อแม่จึงสอนให้รู้หลายอย่าง เส้นด้ายอ่อนนั้นรู้วิธีแซ่แข็งเส้นด้ายแข็งนั้นใช้วิธีนวด เส้นด้ายอ่อนนั้นรู้วิธีนวดไปมา นำด้ายไปตากตามราวให้แห้งก็ไ้เป็นแล

ครันด้ายของนางแห้งเสร็จ จึงเอาเวียนใส่หลอด ถอดใส่ที่ไ้เป็นแนว ขณะนั้น สองสามสาวจึงมาช่วยเร่งด่วน นำด้ายไปติดหลักสองข้างแล้วหมุนเครื่องไปมา

ครั้นทำหมดสุดสิ้นจึงกลับบ้านช่อง เข้าห้องครัวทานอาหาร หลังจากนั้นเก็บ
ด้ายขึ้นก็ทอผ้ามือจัดตามทูกไปมา ทำออกดอกขาวฟู ใครเห็นเข้าก็เดินมาสู่อยากได้

ที่นี้พ่อแม่สอนรู้หลายอย่าง เป็นอันว่าเท้าข้างซ้ายนั้นเหยียบได้ไม้ขวา เท้าข้าง
ขวาก็เหยียบได้ไม้ซ้าย ผ่ากายนางซ้ายก็ไม่หลวมแม้แต่รูเดียว ลายคดหลายงอก็เป็นหมด

คำโบราณว่า เดือนอยู่ท้องฟ้าสว่างกลางหาว ฝูงนางสาวขาวนวลสว่างอยู่กลาง
ลานบ้าน สว่างยิ่งกว่าเดือน เรื่องยิ่งกว่าตะวันแล

ผู้กล่าวหันหน้าสู่เจ้าบ่าว : น้อง (เจ้าบ่าว)เอ๋ย เนื่องจากพ่อแม่ของเราข้างฝ่ายนี้ก็เป็นผู้มีบุญดีมี
ชู เนื่องจากปางก่อนเคยได้ถวายทานมาหลายกัป สะสมมาหลายคราว ชาตินี้จึงชอบไปวัดไปวา
ไม่ขาด เนื่องจากได้ทำบุญกวาดน้ำ จึงได้มีลูกอ้ายชายเรือน(ลูกชาย) ถึงมาปีเดือนนี้เป็นอันว่า
ใหญ่โตอย่างสมบูรณ์ สมควรที่จะต้องมีคู่ครองแล

พ่อแม่เลี้ยงลูกยังกลัวลูกไม่ใหญ่ เลือกเอาที่แห้งใหม่ป็นนอน เลือกเอาปลา
หลายกับเนื้อก้อนให้กิน พ่อแม่รักมาตั้งแต่ยังเล็ก ๆ ชื่นชอบมาตั้งแต่ยังน้อย ๆ

เลี้ยงได้ปีหนึ่งสองขวบ ก้าวได้นิด ๆ นั่งยอง ๆ ได้เหมาะเจาะ ใหญ่ถ้วนสอง
ปีสามขวบเล่นไต่กลางแจ้ง-แล่นไต่กลางเรือน ก้าวเอนเอียงไปมาแล

ใหญ่ถ้วน 12-13 ปี รู้วิธีเป่าปี่ไม้้อ รู้ห่อวักควายไปเลี้ยง ชอบจ้องมองดูสาว
ครั้นใหญ่ถ้วน 15-16 ปี ชอบนำไปตองไปล่อวักเปรี้ยว ชอบนำ “มานเข(ต้นดอกไม้ชนิดหนึ่ง)” สู่
นาแทนกล้า

เลี้ยงถ้วน 10 ปี - 20 ปีผ่านไป พ่อแม่สอนให้รู้หลายอย่าง คราดเล็กก็ใช้เป็น
คราดใหญ่ ก็ถือเก้ง ที่นี้พ่อแม่จึงอนุญาตให้ไปเที่ยว มันจึงนำพิณห้อยคอ ห้อยบ่า เที้ยวได้
บ้านไกล ไปได้บ้านใกล้ วนเวียนอยู่ที่ประตูเล็กและประตูใหญ่ จะพูดเสียงใหญ่เสียงดังก็ยังกลัว
เขาจะทัก ยืนตรงประตูรั้วก็ยังกลัวหมาจะเห่า ได้แต่อดกลั้นหลายครั้ง จึงจะกล้าเข้าถึงลานบ้าน
ขอพูดจากับนางสาวแล

- ทันใดนั้นผู้ชายกล่าวว่า : พี่ออกจากบ้านเอ๋ย สบกับยามดี จึงได้มาเจอกับดอกหอมคลี่ พี่
ยังอยากขอพูดคำหนึ่ง คำโบราณว่า ดอกกึ่งสร้อยสวยงามเอ๋ย
เขว่ามันบานในถิ่นสวนทรายแล ที่นี้พี่คนยากจากบ้านเอ๋ย ยัง
อยากขอแปนมือไปหยิก แต่กลัวหนามของมันจะแทงมือพี่
ปวดแลน้องเอ๋ย แม้ว่าไม่ขานมากก็จงขานมานิดหนึ่ง ขอให้พี่
ได้พอใจหน่อยหนึ่ง

- ที่นี้หญิงตอบ : กระดัง (คำเปรียบเทียบกล่าวขึ้นเพื่อความคล้องจอง) เอย จงนั่งก่อนเถอะ หรือว่าทับทิมสีม่วงของสูไม่ฝากคำมา หรือว่าดอกหอมบุปผาสูไม่สั่งคำไว้ หรือว่ากลัวผมป่อยแยกสามขาของสูจะแอบมาเห็น
- ชายกล่าว : พี่คือกระดัง (คำเปรียบเทียบกล่าวเพื่อความคล้องจอง) เป็นแค่กระดังแบบวงกลม ยังไม่มีดอกหน้ามนอยู่เคียงข้าง ตั้งแป้นตั้งทาสี-พี่เป็นเพียงแค่หนุ่มคนจน คงไม่ควรนั่งเป็นคู่
- หญิงกล่าว : สิ่งที่ไม่มี--พี่ยาไปว่า คู่ต่อหน้าเล็งตา ของน้องนะ ขอคิดว่าเป็นดวงเดือนกับตะวัน ครอบครองของพี่ยากจนก็ขอให้ตัวของพี่มีค่า แม้ว่าห็นรอบตัว ก็ช้าน้องจะร่วมกับชายแบก พี่เอยพี่ตั้งของน้องเป็นแค่ตั้งห่วยसान ถ้าอยากเป็นคู่สาวคนยากเอย จงนั่งก่อนเถอะ
- ชายกล่าว : น้องเอยน้อง ตั้งของน้องนะเป็นตั้งห่วยกับตั้งแป้น เนื่องจากเราพี่อยากเป็นคู่รักแน่นของน้อง จึงได้มาหา

ฉะนั้นเขาสองคนได้พูดกันที่หน้าตั่ง สักกันที่หน้ากง กล่าวกันที่ข้างห้อง เข้าใจกันที่หัวนอน แถมยังได้สาบานกันว่า ถ้าใครทิ้งใครก่อน ให้ฟ้าผ่า ดินกลืน เรือล่ม เขาหล่นทับ งูกัด โจรปล้น ถ้าใครจากใครก่อน อย่าให้มีชีวิตอยู่ถ้วนตลอดชีวิต ให้มันเป็นตั้งเต้าน้ำรั้วสายขาดกลางทางแล

สาบานไปข้อหนึ่งยังไม่พอ ขอสาบานอีกสองข้อ ถ้าใครหย่าใคร ให้มันเป็นคนชั่ว ให้มันตายตกน้ำวนลึกสิ้นชีพ ถ้าใครเสียในคำมั่น ให้มันเป็นอึเหิน ถ้าใครทิ้งคำมั่นให้มันเป็นทั้งลิงน้อยแหงนคางเฝ้าต้นท้อแล

สาบานไปสองข้อยังไม่พอ ขอสาบานอีกข้อที่สาม ถ้าใครจากใครเอย ให้มันตายตายเป็นก้อนหินย่อยปูทาง ถ้าใครละคำมั่นเอย ให้มันเป็นกระรอก มุคกินไซในรังนั้นแล

ที่นี้สาบานเสร็จ หญิงให้ผ้าผืนลาย ชายให้แหวนทองกับกำไลขาว คำมั่นเขาทั้งสองยังกล่าวอีกว่า เราทั้งสองจะไม่จากไม่ห่าง แม้นาน 900 ปีก็ไม่ลืม จะจำมันใส่ใจแล

นกได้เหยื่อยังนำไปสู่ฟ่ม เสือได้เนื้อยังนำไปสู่ถ้ำ เด็กทั้งสองได้ตกลงกันจึงนำคำเหล่านั้นไปถึงบ้าน หลังจากกินข้าวเย็นเสร็จ จึงนั่งที่โต๊ะข้าว เล่าบอกพ่ออีกแม่ยีนคำ พ่อเอยแม่นอ วันนี้ลูกไปพบสบเห็นพลอยเม็ดดี มณีมีค่า สาวหน้าขึ้นคนหนึ่งแล้ว จะให้ลูกทำอะไร

พ่ออีกแม่ยีนดีมาก ยินดีไม่สิ้นสุด จึงตอบลูกชายว่า ลูกเอยลูก ลูกไปหาได้ สาวใจรู้ ชูใจสว่าง พ่อทั้งแม่ยีนดีมาก ยินดีไม่มีที่เปรียบ แต่เข้าทำนองว่ามีดคม ไม่สามารถเหลาด้ามของตนเองได้ ลูกของตนอยากได้ลูกสาวเขาก็ไม่รู้จะทำอย่างไร คล้ายกับข้าวเต็มยุ้งนั้น เรา

คนเดียวกินไม่ลงคอ ปากดีคำค่า เราว่าเราพูดคนเดียวนั้นจะไม่เป็น ต้นไม้จะให้ดอกดอกออก ผลก็จะต้องมีฝน คนจะมีคู่ครองจะต้องมีแม่สืบ

ที่นี้พ่อมึงแม่มึงจึงจัดเตรียมเอาเงินทอง รับเชิญหมอผู้รู้คนเก่ง ตรงเผงตั้งใจอ้าง ไปสู่ผู้มีหัวใจกว้างตั้งดินเมือง ไปสู่ผู้มีหัวใจเรืองตั้งเดือนสิบห้า เชิญเขาช่วยพาอาหารปูอาหาร พ่อ ผัก ซา เกลือ ยาสูบ และข้าวปลา ดังขนบธรรมเนียมมีมา จึงไปถึงบ้านช่องห้องเรือนคำ (บ้านเจ้าสาว) ขอวางขอมอบไต่ดักหว่างเข้าเฝ้าหมูปู่พ่อทั้งสิ้นทั้งหลาย ขอให้กล่าวลั่นวาจา ผละปล่อย(อนุญาต) พลอยเม็ดดี-มณีมีค่า สาวหน้าขึ้นของพวกท่านให้ไปเป็นลูกสะใภ้ของฝ่าย ข้าด้วย เจ้าข้า

ที่นี้ข้างฝ่ายตระกูล “คำ” ก็เป็นอันว่ากล่าวบอกวาจา ผละปล่อย(อนุญาต)ลูกใน ไล่ของตนแล

ที่นี้ คุณพ่อคุณแม่ของเพื่อนข้าจึงไปสู่หมอลวงโหราจารย์ เปิดทางผืนใหญ่ ตำรา เปิดหา360 เมื่อวันดี-กับ 30 เมื่อวันโชค เป็นอันสบกับวันอันรอยไถหน่มคนจนแปรเป็น ทองทั้งสิ้นแล วันนั้นเหนือหับมีดาว (ชั่ว)ข้า ได้ฟ้าบมีหมาเห่าหอน นับตั้งแต่เมื่อต้นกล้าสามขึ้น นำ ไปปลูกที่หนองนา นำหญ้าคาสามซุ้มตั้งเป็นหมู่บ้าน สองเฝ้าฝั้วเมียปลูกต้นกล้วยออกเครือ ทองคำครึ่งกระนั้น

หลังจากหมอลวงโคงดังทายหักหมดจนทั่ว พ่อแม่จึงกลับบ้านเรือน รับเชิญ เจือนพี่เครือน้อง วงศ์พ้องตระกูลทั้งในหมู่บ้าน นอกหมู่บ้านมานั่งโต๊ะพิธีสมรสพร้อมทั้งรับลูก สะใภ้มาเรือนแล

น้อง(เจ้าสาว)เอ๋ย แต่จะไปภายหลัง จากนี้ไปในอนาคต เนื่องจากน้องเป็นลูก สะใภ้พ่อ แม่ของเรา แต่จะไปน้องอย่าทำหน้าบูดบึ้ง จงโน้มตัวให้ตื่นขึ้นลากดินไปแล ขณะที่พ่อ กับแม่มยังนอนหลับอยู่ น้องอย่าหวั่นองุ้มแข่งกระแทกกองปุ๋ยปิ้ง ๆ แล ขณะที่พ่อกับแม่มยังนอน หลับอยู่บนผ้า เจ้าต้องทำเป็นตั้งตัวแมวย่องบนกระเบื้องหลังคาแล ถ้าวันไหนพ่อแม่ของเราออก นอกห้องมาข้าสาย เจ้าต้องหมั่นไปถามที่เตียงแล

น้องเอ๋ย ถ้าน้องเชื่อ¹ จะดำเนินชีวิตไปในภายหลัง ถ้าจะทำนา ต้องทำนาที่ลุ่ม ข้าวน้ำจึงจะคุ้มเพียงพอกินจนเหลือเฟือ เลี้ยงวัวอย่าไปเลี้ยงวัวเขาเบ้า มีข้าวมีน้ำอย่าไปเลี้ยง หน่มเกรแล ถ้าคิดเลี้ยงวัวควายนะ จงเลี้ยงวัวเมียลาย-ควายเมียเขาโค้ง จะมีลูกในท้องนอน เคียงแล

น้องเอ๋ย ถ้าทั้งสองคิดเลี้ยงหมูนะ จงเลี้ยงหมูตัวยาวรี มันจึงจะพีโวใหญ่ตัวน ถ้า คิดจะเลี้ยงไก่เมียน้อย ๆ เอ๋ย จงเลี้ยงไก่ตัวเมียร่างสะอาด มันจึงจะคุ้มเขี่ยดินแข็งเรียกลูก ถ้า คิดจะเลี้ยงเปิดตัวน้อยเอ๋ย ต้องเลี้ยงเปิดตัวเมียแรกเกิด (เปิดที่เพิ่งออกไข่ครั้งแรก) มันจึงจะไข่ เรื่อย ๆ หลายฟองแล ถ้าคิดจะเลี้ยงหมาน้อย ๆ เอ๋ย ต้องเลี้ยงหมาที่ชอบเห่า มันจึงจะหวงแทน

ทรัพย์สิน เครื่องของเก่าคร่ำเรื้อนแล ถ้าคิดจะเลี้ยงแมวเอย ต้องเลี้ยงแมวลาย มันจึงจะชอบไปเฝ้าอยู่บนยังข้าวแล

น้องเอย ถ้าทั้งสอง คิดจะมีลูกชายหวังเลี้ยงดูตนเองยามแก่เอย ชายหนึ่งให้ชื่อว่า “อ้ายทอน” มันจึงจะขยันทำไร่นาทุก ๆ วันเพื่อเลี้ยงพ่อแม่แล อีกชายหนึ่งให้ชื่อว่า “เออพา” ให้มันไปเป็นเณรอ่าน “กา-คา” หนังสือแล อีกชายหนึ่งให้ชื่อว่า “สามลีน” ให้มันไปค้าต่างถิ่นหาเงินมาเลี้ยงพ่อแม่แล

น้องเอย ถ้าทั้งสองมีลูกเป็นหญิง หญิงหนึ่งให้ชื่อ “เย” หญิงหนึ่งให้ชื่อ “อี” เขาสองคนพี่น้องจึงจะขึ้นบนเกี้ยวหลาย มีวายุจับด้าย เคลื่อนหัวด้ามไปมา ทำดอกขาวนูน ใครเห็นเข้าก็คิดเกี้ยวลอยไปได้แล หญิงหนึ่งให้ชื่อว่า “อามช่อง” ช่วยแม่ตักน้ำต้มข้าวขยันหมั่น ถ้าไปทุ่งไร่นาก็ชอบเก็บผัก ยกของหนักกลับมาบ้าน เสียงพูดคุ้ยลั่นสนุกในเรือน ลูกแต่เข้าช่วยตักน้ำต้มข้าวทุก ๆ วันมิขาด

น้องเอย ดีแล้ว ดีแล้ว ขออวยพรให้ทั้งสองมีลูกมากมาย ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บไปนาน ๆ แล

น้องเอย ดีแล้วดีแล้ว ข้าจบไม่เป็น ญาติพี่น้องทั้งหลาย จงช่วยกันจบให้บ้างเถอะน้องเอย ดีแล้วดีแล้ว ข้าว่างไม่เป็น ญาติพี่น้องทั้งหลายจงช่วยข้ากล่าวบ้างเถอะ

¹ “สองเชื้อ” เป็นสรพนาม หมายถึงท่านทั้งสอง

21. คำอวยพรให้สองผัวเมีย

(คำชี้แจง) หลังจากที่เจ้าบ่าวรับเจ้าสาวเข้ามาภายในบ้านเสร็จ ญาติพี่น้องผู้อาวุโสจึงอวยพรให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวทั้งสองเพื่อให้เป็นสิริมงคล

(คำกล่าว) เออ เนื่องจากลุงของเราก็เป็นคนบุญดีมีกัลยาณมิตร และปางก่อนเคยได้ทำบุญทำทานมาหลายกัปสะสมมาหลายคราว ชาตินี้จึงได้เกิดพบสบเห็นพระพุทธรูปกับพระธรรม จึงทำให้มีลูกชายเรือน มาถึงปีเดือนนี้เป็นอันว่าสมควรมีคู่ครองหาเมียหาลูกแล

เนื่องจากมันเคยท่องเที่ยวเมืองต่าง ๆ จนทั่ว ภายหลังจึงไปพบปะกับ สาวใจรู้ ชู้ใจสว่าง ทำให้พ่อแม่มันยินดีมาก ๆ จึงไปหาผู้รู้คนหมอบ เปิดเยี่ยมผืนตำราเปิดแผ่นลางก็ไม่เจอวันเสื่อ เปิดแผ่นบนก็ไม่เจอวันเจือก เป็นอันว่าปราศจากภัยพิบัติทุกสิ่งทุกอย่างแล สนามงู เขียว เปลวไฟผ่า ตุ่มม้วย กับหญาคาเหลือง ทั้งปวงแล

วันนี้เป็นวันดีมาก วันที่เขาต่างจัดโต๊ะหมู่คู่สมรส วันที่รับลูกสะใภ้มาบ้านก็เป็นวันนี้แล วันนี้เป็นวันที่ดีมากกับดีหลวง เป็นวันที่ผีปลงหัวนพันธุขาว วันนี้เป็นวันที่ประเสริฐกับวันลือ วันที่พระเจ้าอะโนรธาชนะศัตรู วันนี้เป็นวันที่นกเขารอดบ่วงยักษ์ วันนี้เป็นวันที่กระต่ายรอดปากเจือก วันนี้เป็นวันที่โชคดียิ่ง วันนี้เป็นวันที่นายพรานไปได้นางสาวมาหล่อลอยเงิน (มโนห์รา) วันนี้เป็นวันที่ช้างกลับมาเมือง วันนี้เป็นวันที่ม้าขาวคลอดได้ฤๅณ วันนี้เป็นวันที่ขุนเมืองคลอดได้ร่มฉัตร วันนี้เป็นวันที่ข้าวอยู่ทุ่งเป็นสาร วันนี้เป็นวันที่รอยไถหนุ่มคนยากกลายเป็นทองทั้งสิ้น

บัดนี้ ข้าจึงมาเป็นตัวแทนคนเฒ่าคนแก่ที่นั่งอยู่บนฟูกกับพรมเพื่อมาอวยพรเธอ แต่ไปในภายหน้า ให้เจ้าทั้งสองคู่กันตั้งตะเกียบ เคียงกันตั้งหมอน จงจำคำสอนของพ่อแม่ไว้

ถ้าจะมีลูกสาว ให้มีลูกชื่อเยกกับอี ให้เขาทั้งสองขึ้นบนก็ทอลาย มีวายุหมั่นทำงานแทนพ่อแม่ ให้เขาพี่น้องสวयงามดั่งดอกมะลิ วางได้ตาจนกระทั่งเขาแอบดู วางที่ชายคาบ้านจนเขาแอบเยี่ยม สวยสะอาดสะอาดอันดั่งผี (เทวดา) แต่ง หาที่ดีไม่ได้

ถ้าจะมีลูกผู้ชายหวังรับใช้ก่อนเอย ให้คลอดออก อ้ายและอี ให้เขาสองพี่น้องไปมาทั่วหลายที่ ชายหนึ่งแบกจอบไปตุดันน้ำ คนหนึ่งให้ช่วยพ่อแม่ทำไร่ไถนา ให้ “สาม” (คนที่สาม) ไปอ่าน “กา-กา” เป็นสามเณรอยู่วัด ให้ “ใส” (คนที่สี่) ไปทำการค้าหาเงินมากมายจากแดนอื่น ให้ “โง้” (คนที่ห้า) ทำการค้าถื่นเมืองจีน ให้ได้มีกินมีใช้ชื่อเสียงโด่งดัง ไม่ว่าพวกเขาพี่น้องไปค้าขายที่ใด ให้พวกเขาพี่น้องโชคดีมีเงิน ให้แท่งเงินของพวกเขาใหญ่เท่ากระดิ่งชนไล่ หลังวันตั้ง “ดตดง ดตดง” กลับบ้าน ให้พวกเขาพี่น้องยังคิดจะนำแท่งเงินหนุนดินเสา แ่เงินใช้จ่ายนิต ๆ หน่อย ๆ ของพวกเขาพี่น้องก็ใช้ไม่หมดจ่ายไม่สิ้นแล

ผู้พี่กลับจากการค้าทางทิศเหนือ ผู้น้องทำการค้ากลับมาจากทางทิศใต้ พวกเขาพี่น้องไปเจอกันบนบ้านกระตังตงบ้านหย่อน ทำให้คานของมันดัง “คุกคึก...คุกคึก” ที่นี้พ่อของพวกเขาก็ผุดลุกหวังยกเข้าห้อง เข้าไปยกตุ๋นทำให้เอ็นหลังโค้งไปโค้งมา แล้วบ่นว่า โอ!หนักจริง ยกไม่ไหว มาช่วยกูเถอะแม่เอ๋ย เป็นอันว่าผู้เป็นพ่อแม่จึงช่วยกันยกเข้าห้องไปแล้วเทเงินทองใส่ถุง

ถ้าสองฝ่ามือคิดจะเลี้ยงหมา ให้เลี้ยงหมาที่ชอบเท่า มันจึงจะหวงแทนเครื่องของเก่าคร่ำเรื้อน ถ้าจะเลี้ยงวัวและควาย ให้เลี้ยงวัวตัวเมียหลังลาย และควายตัวเมียเขาโค้ง จะมีลูกในท้องนอนเคียงแล

แนวชีวิตของสองฝ่ามือในภายหลัง ให้ได้มีกินมีใช้ มีชื่อเสียงโด่งดัง ให้ทรัพย์สินข้าวของเงินทองเข้ามาสู่ทุกเมื่อ ให้เชือกผูกวัวเต็มสามตะกร้า เชือกผูกม้าเต็มสามแข่ง ถ้าคิดจะเลี้ยงม้า ให้เลี้ยงม้าขาวจุดดำ และม้าลายขาว

แม่ไปทำไร่ก็ให้มีชื่อโด่งดังว่าเมล็ดข้าวดีดังข้าวในนา ไปทำนาาก็ให้มีชื่อเสียงโด่งดังว่าเมล็ดข้าวเต็มดี ให้ต้นข้าวใหญ่เท่าด้ามหอก ดอกข้าวใหญ่เท่าหางนกยูง ใครมาเห็นเข้าก็กล่าวยกย่องชมเชยพวกเขาฝ่ามือว่าเก่งยิ่งนัก ให้ข้าวของเขาฝ่ามือใส่ยุ้งได้จนเหลือ ใส่ยุ้งเหนือจนล้น ให้ทรัพย์สินเงินทองพูนมาตั้งน้ำในบ่อ ไหลพุ่งอย่างน้ำในล้น ถ้าคนอื่นเขามั่งมีเอ๋ย ให้ทั้งสองยิ่งร่ำรวยมาก ๆ ถ้าคนอื่นเขายากจนเอ๋ย ให้ทั้งสองพอมืออันจ่ายอันขาย ให้คนอื่นเขาเรียกว่าเศรษฐีผู้เงินหลายบ้านหนึ่ง ถ้าลูกเข้า ให้ได้ทองหมื่น ตีนเข้าให้ได้ทองแสน แขนมือได้ทองล้าน ครอบครองชีวิต ไม่ลำบาก ไม่ยากจนแล

แต่นี้ไปภายหลัง ให้ทั้งสองฝ่ามือได้อยู่ดีมีสุข ปราศจากโรคภัย 96 อย่าง และบรรดาภัยน้ำที่จะให้นองไหล ภัยไฟที่จะลามไหม้ กับภัยไม้ล้ม ภัยหอกดาบ ภัยเจ้าประขุนใหม่ ภัยผู้ลักโจรปล้นเหล่านี้ ขอให้แคล้วคลาดห่างจากตัวทั้งสองฝ่ามือด้วยเทอญ

คำมงคลของกูขอให้มันแม่นทุกคำ ยำทุกข้อด้วยเถอะ ดีแล้วดีแล้ว ลูกทั้งสองเอ๋ย ลูกเถอะ

22. คำมอบหม่มเป็นเชย

(คำชี้แจง) การแต่งงานกันส่วนมากผู้หญิงมักจะไปอยู่บ้านผู้ชาย แต่คู่สมรสคู่นี้ฝ่ายผู้ชายไปอยู่บ้านผู้หญิง โดยเพื่อนหรือคนใดคนหนึ่งต้องนำเจ้าบ่าวมอบให้ข้างฝ่ายหญิง เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมายของชาวบ้านที่ตั้งไว้ ผู้มอบหรือผู้กล่าวแทนนั้นต้องกล่าวคำอันนี้

(คำกล่าว) เหม่าหมู่ปู่พ่อทั้งหลาย เนื่องจากคำพิงเพยว่า ปีตินั้นไม่ดีเท่ากับเดือนดี เดือนดีนั้นไม่เท่ากับวันดี วันดีนั้นไม่เท่ากับยามดี บัดนี้เป็นอันว่าวันก็ดียามก็ดีแล ฉะนั้น ดูผู้เป็นเพื่อนฝูงมันจึงนำตัวมันมามอบให้เป็นลูกเขยหลานเขยของสุคนเฒ่าคนแก่ทั้งหลาย

คนเฒ่าคนแก่ทั้งหลายเอ๋ย แต่ไปใ้ในภายหน้าเพื่อนของคุณามว่า “อ้ายทุน” (นามสมมุติ) ได้เป็นลูกเขยหลานเขยของพวกท่านแล้ว ถ้ามันไปไร่ไม่กลับ สูต้องไปตามหา ถ้ามันไปท้องนาไม่มาบ้าน สูต้องไปดู เปรียบเสมือนการย้อมผ้า ถ้าผ้าไม่ค่อยดำก็ต้องแช่น้ำยอีก ถ้าไม่แดงก็ต้องย้อมใหม่

เดี๋ยวนี้กูจึงมากล่าวแทนเพื่อนฝูงทั้งหลาย ขออวยพรให้เพื่อนของกู “อ้ายทุน” เขาทั้งสองผัวเมีย ให้คู่กันดังตะเกียบ เคียงข้างกันดังหมอน ผิดอนก้อย่าให้พราด คนลากก้อย่าให้ห่าง ให้เป็นผัวดีเมียแพง รักกันแรง ๆ ยาวนาน เหตุร้ายอย่าให้มี ความดีอย่าให้สิ้น ทำอะไรก็จงสมานสามัคคีกัน เหมือนดังหว้าร่วมใบจระเข้มแล่น มีชีวิตยืนยาวจนผมหงอก ให้มีกินมีใช้ มีลูกดีสมศักดิ์ศรี ชื่อเสียงเล่าลือ ให้พอมีเกียรติ ให้เขาเคารพนับถือ พุดอะไรก็มีคนเห็นดีด้วย ปลุกอะไรก็ได้กิน ทำไร่นานาให้ได้ข้าว ทำการค้าก็ให้โชคมีเงิน ให้ข้าวน้ำเงินทองพุ่งมาตั้งน้ำในบ่อ ไหลมาตั้งน้ำในแคว

บัดนี้พวกเราจึงช่วยกันอวยพรให้ เจ้าบ่าวเจ้าสาวทั้งสองผัวเมียอยู่ดีมีสุข
ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

23. คำอวยพรให้เจ้าบ่าวเจ้าสาว

(คำกล่าว) เออ เมื่อนี้เป็นเมื่อดีวันค่า วันช้าววันโหงุดีตั้งเดือนเพ็งขึ้นตะวันออกใหม่ ขณะฟ้าแล้งนั้นฝนตกใหญ่ลงมา เป็นยามที่ช่างทองคลอดกลางดง แรตทองคลอดกลางห้วย และเป็นวันที่ชาวบ้านเขาแย่งกันตั้งโต๊ะสมรส¹

เนื่องจากลุงของเราเป็นผู้มีกรรมกิติ ผีก็ชู ปางก่อนเคยได้ ถวายทานมาหลายกับสะสมมาหลายครา ชาตินี้จึงมีลูกอ้ายชายเรือน(ลูกชาย) ถึงมาปีนี้เดือนนี้เป็นอันว่าใหญ่โต เป็นหนุ่มสมควรมีเรือนมีเมีย มีเมียมีลูกได้แล้ว

ช่างฝ่ายตระกูลทอง²(สมมุติ) ก็จัดว่าเป็นผู้มีกรรมกิติ ผีก็ชู เช่นกัน จึงได้มีลูกสาวชื่อ “เย่ กับ อี” ปีนี้เดือนนี้เป็นอันว่าใหญ่โตเป็นสาว ถึงคราวที่ดอกไม้้ออกดอก ผลไม้้ออกผล ถึงคราวที่จะต้องมีเรือนแล้ว

อ้ายแสงกับเย่ช่อง (นามสมมุติ) เนื่องจากปางก่อนได้ร่วมกันทำบุญมาหลายกับหลายคราว จึงทำให้ชาตินี้มีงาสองคนก็ป็น ขวัญเขาทั้งสองก็คล่องกันมาตั้งแต่ชั้นฟ้า³ สานกันมาตั้งแต่ภูมิบน เนื่องจากปางก่อนได้ถวายดอกกร่วมกัน น้ำร่วมเต้า ข้าวร่วมไห แม้ว่าเขาทั้งสอง คนหนึ่งจะอยู่ถึงหัวเมืองขาง (กะฉิ่น) อีกคนหนึ่งอยู่ถึงหางเมืองจีนก็ตาม เขาทั้งสองที่เี่ยวพบกันจนได้ เขาทั้งสองได้คุยกันที่หน้าห้อง (ทิศเหนือ) -เข้าใจกันที่หัวนอน (ทิศที่วางศีรษะนอนหรือทิศใต้) ทำให้น้องเห็นพี่ก็ไม่ยอมวาง ขุนเห็นนางก็ไม่ยอมผละ รักกันแน่นแฟ้น สุดท้ายจึงขออยู่ร่วมเตียง เคียงกันร่วมบ้าน

ยามเช้าพี่แค่ขอสูบยา ตอนสายจึงขอความรัก ฟ้าใกล้สว่างจึงขอคำมั่นสัญญา สิ่งพี่ให้น้องก็น้องนำใส่กล่อง ที่น้องให้พี่ พี่ก็นำใส่ถุง ภายหลังจึงเล่าให้พ่อแม่ฟัง พ่อแม่ก็ยินดีมาก ครั้นแล้วจึงไปเชิญเจื่อนพี่เครือน้อง พวกพ่อตระกูล เพื่อให้ช่วยเขาทั้งสองปลุกดันไม้เหมือนดั่งไม้รวมกอ หน่อร่วมลำ สร้อยคำรวมเส้น ทองคำสองแผ่นเป็นแผ่นเดียว บ้านสองหลังเป็นหลังเดียว จึงไปหาหมอผู้รู้คนเก่ง เปิดคูตำรา เปิดเจอวันติมิโชค วันที่รอยไถหนุ่มคนจนกลายเป็นทองทุกแผ่น ครั้นแล้วจึงไปเชิญพี่ ๆ น้อง ๆ ทั้งใกล้กับไกล ตั้งโต๊ะกินเลี้ยง

ยามนี้ อ้ายแสงกับเย่ช่อง ยังมาขอการวะ ขอให้มีชีวิตยืนยาว ขอเอาปากติมีค่า ขอเอาสิริมงคล เพื่อให้เจริญยิ่งขึ้นไปในภายหน้า บัดนี้พวกข้าที่มานั่งอยู่บนฟูกกับพรม บรรดาคนเฒ่าคนแก่ทั้งหลายจึงมาขออวยพรให้

เออ แต่ขึ้นไปในภายหน้า ให้ทั้งสอง คู่กันตั้งตะเกียบ เคียงกันตั้งหมอน ผีถอนก็อย่าให้พราก คนจ้งก็อย่าให้จาก ให้พินกันตั้งเชือกเคเรือ เปียกันตั้งโซ่ช้าง ให้เจ้าทั้งสองจงอยู่ดีกินหวาน ดำรงชีวิตไปด้วยดี มีชื่อเสียงเล่าลือ มีลูกเป็นคนดี ถ้าจะคลอดลูกผู้หญิงเอย ให้มีลูกชื่อเย่กับอี ให้เขาพี่น้องขึ้นนั่งบนที่ทอลาย มือหยิบด้ายเขย่าหูก ให้ผู้เป็นน้องช่วยแม่ ดักน้ำให้คนชื่อเย่ช่วยแม่หุงข้าวต้มผัก แบ่งเบาระพอกกับแม่สุขสบาย ถ้าเจ้าทั้งสองจะมีลูกชาย ให้

ชื่ออ้ายกับยี่ ผัวเมียจึงจะได้ยืมคสึทุกวันแล ให้ลูกชายผู้เป็นน้องทำงานแทนพ่อ โดยแบกจอบไปคูต้นน้ำ ให้ลูกชายชื่อสามช่วยพ่อของตนทำไร่ไถนา เป็นที่พึ่งพาพ่อกับแม่อยู่สุข

คำโบราณว่า เวลากินให้คิด เวลานอนให้ไตร่ตรอง จึงจะพ้นความทุกข์ยากลำบาก ทำอะไรให้ทำอย่างจริงจัง ทำเล่น ๆ มีหวังอด ลูกเข้าได้ทองหมื่น ตื่นเข้าได้ทองแสน แปนมือได้ทองล้าน กระทั่งวัยเฒ่าไม่มีคำว่ายากจน ถ้านกแต๋นัวร้องปลายไม้หกลให้เมียปลุก ผัวไปไถไร่ไถนา ถ้านกกดคอง ร้องปลายไม้ซาง ให้ผัวปลุก เมียนางนั่งข้าว คำโบราณว่า ถ้าขยันจึงมี มีแข่งกันกินมักยากจน จงจำไว้ชั่วชีวิต ความดีของเจ้าทั้งสองให้ติดงออ้อย มีสร้อยดั่งกอไม้ซาง ผัวเมียเคียงข้างกันจนแก่เฒ่า

แม้ว่าต้องรับ พ่อว่าต้องฟัง จดจำไว้ในใจ ถ้าพ่อแม่โวยวายต้องถือว่าพ่อแม่สอน จดจำไว้ให้ดี ผู้เป็นเมีย อย่าทำเหมือนย้งสาวที่บ้านตน หลงลืมไปไม่ได้แซ่ข้าว แม่ผัวบอกอย่าไปโมโห ขณะนี้เป็นอันว่ามาอยู่กับผัวแล้ว ถ้าลืมแซ่ข้าว ชาวบ้านเขาจะหัวเราะเยาะเย้ย คำไรสาระอย่าไปพูด คำที่เขาพูดกันตามท้องนา อย่างนำมาพูดที่บ้าน อาจจะทำให้ครอบครัวยุ่งเหยิง ไปตักน้ำให้กลับบ้านเร็ว อย่าอยู่ข้างนอกคุยกับคนอื่น อย่าพูดเรื่องของคนอื่น แล้ววกมาพูดเรื่องของครอบครัว ไปไหนก็ต้องรีบกลับ อย่าไปพูดนอกถิ่นนอกทาง แต่ไปให้เรียกคนเรือนได้ว่า "ป้า" คนอื่นจึงจะไม่เล่าขานชื่อของตน เรือนเหนือให้เรียกว่า "น้องสะโก" คนอื่นจึงจะได้ยกย่องว่า "ได้ลูกสะโกใจดีมาจากไหน" ต้องขยันลูกเข้า แล้วตักน้ำล้างหน้าให้พ่อกับแม่ คนอื่นจึงจะได้ยกย่องว่าได้ลูกสะโกผู้สุภาพมาจากไหน เสื้อผ้าต่าง ๆ ต้องหมั่นซัก คนอื่นจึงจะยกย่องว่าได้ลูกสะโกคนขยันมาจากไหน ผักกาดส้มกับหน่อไม้ต้องดองเป็น คนอื่นเขาจึงจะยกย่องว่าได้ลูกสะโกคนเก่งมาจากไหน ให้หมั่นเยี่ยงไก่ เดินไปเยี่ยงแมว

ผู้เป็นผัวก็เช่นกัน ถ้าพ่อแม่สอน อย่าถือว่าพ่อแม่ด่า อย่างนำเสียพาดบาเทียวเล่น เราเป็นลูกผู้ชายต้องมีความซื่อสัตย์และมารยาท คนอื่นจึงจะนับถือยำเกรง ถ้าผ่าไม้ อย่าเริ่มผ่าด้านปลาย ผ่าหวาย อย่าเริ่มผ่าด้านเหง้า เรื่องดังกล่าวนี้เป็นคำผู้เฒ่าว่าไว้ ชีวิตนี้ต้องจำจดให้แม่น อย่าไปหลงลืมเด็ดขาด ถ้าหวานกล้าให้หวานที่ลุ่ม ข้าวคุ่มกินจนล้นเหลือ ถ้าเลี้ยงวัวอย่าไปเลี้ยงเขาเบ้า มีข้าวมีน้ำ อย่าไปเลี้ยงหนุ่มเกเร ถ้าเลี้ยงวัว ให้เลี้ยงวัวแม่ลาย ถ้าเลี้ยงควาย ให้เลี้ยงควายแม่เขาโค้ง มันจึงจะมีลูกน้อยนอนเคียง

คำมงคลของเราขอให้ศักดิ์สิทธิ์ ความดีของทั้งสองให้ติงามตั้งเดือนขึ้นสิบห้าค่ำ ความรักของเจ้าทั้งสองให้สถิตตั้งคั่นกล้ายี่สิบวัน ผู้เป็นเมียต้องรักผัว คนอื่นจึงจะไม่หัวเราะ

เหยียดหยาม ผู้เป็นผัวต้องรักเมีย ภรรยาครอบครัวยิ่งจะราบรื่น ให้ทั้งสองจงอยู่คู่กันจนแก่เฒ่า
มิ่งว้ามิ่งควายให้ปักเกล้า มิ่งข้าวมิ่งน้ำให้ได้ปักหัว ให้ได้อยู่ดีมีสุข ปราศจากโรคภัย 96 อย่าง
เทอญดีแล้ว ดีแล้ว ลูกทั้งสองเอ๋ย ลูกเออะ

¹ “ตั้งเฒ่าหลาย ปายเฒ่าแขก” หมายถึงจัดโตก, ตั้งโต๊ะกินเลี้ยง

² ต้นฉบับว่า “เรือนคำ” คำว่า เรือน หรือ เครือเรือน ในภาษาไทยใหญ่ หมายความว่าสกุล,ตระกูล

3 “สองขา มิ่งกัปัน ผัน (ขวัญ) ก็เกี่ยว มิ่งสองขาเกี่ยวกันเจิมขงเหนือ ผอกันเจิมขงฟ้า” มิ่ง-
ขวัญในที่นี้หมายถึงชะตาชีวิต มิ่งขวัญพันเกี่ยวกันนี้คล้ายกับยอดต้นแนนนพันเกี่ยวกันในสวน
บนสวรรค์ ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมลาว-อีสาน เรื่อง “ขุณนางอ้าว”

24. คำขอรหัสศพเข้าหมู่บ้าน

(คำชี้แจง) คนในหมู่บ้านไปตายนอกบ้านหรือที่ใดที่หนึ่ง ถ้าคิดจะนำศพมาทำพิธีในหมู่บ้าน คนในบ้านหลังนั้นหรือผู้แทนต้องขออนุญาตคนเฒ่าคนแก่ภายในหมู่บ้านจึงจะนำศพเข้ามาทำพิธีในหมู่บ้านได้

(คำกล่าว) โอ คนเฒ่าคนแก่ พี่ชาย อา ป้า ย่า น้องสะใภ้ ทั้งหลายเอ๋ย บัดนี้ลุงมรณภาพไป ท่านเป็นคนเกิดและโตในหมู่บ้านนี้ แม้ว่าพวกเราไม่ใช่พี่ชายน้องชายท่าน ก็เป็นญาติพี่น้องท่านเพื่อนฝูงท่าน แม้ว่าไม่ใช่วงศ์ตระกูลเดียวกัน ก็เป็นคนบ้านได้บ้านเหนือกัน บ้านใกล้เรือนเคียงกัน ท่านช่างเป็นคนตายทุกข์ตายยาก ดายต่ำตายเบา แต่มีใครเล่าอยากตายนอกหมู่บ้าน ดายห่างจากลูกเมีย ดายทุกข์ยากลำบาก ดายให้เขาด่าเหยียดหยาม แต่คนเรานี้ใครจะไปตายที่ไหน เมื่อใดนั้น สาเหตุมาจากปางก่อน หลีกหนีไม่พ้น

คนเฒ่าคนแก่ทั้งหลาย พี่ชายทั้งปวงเอ๋ย คำว่าคนตายคือคนนอนตาหลับ – ไม่หวนกลับ ใครถามอะไรไปก็จะไม่บอกแล แต่ขวัญ (วิญญาณ) ของท่านบอกพวกเราว่า ใครขอเดินผ่านหมู่บ้านไปให้ถึงหน้าห้อง ย่างถึงกลางเรือนสักครั้งหนึ่ง เนื่องจากท่านลืมนิยามพิณ้องคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านมิได้ ท่านยังใจติดถึงไฟผิง ท่านใจติดลูกสาวที่ยังไม่แต่งงาน ใจติดนาที่ไม่ได้ดำ ใจติดผักที่ไม่ได้ใส่ปุ๋ย ท่านเป็นห่วงเป็นใยมาก จึงขอเดินเข้าไปในสวน อยากไปพักอยู่ได้ร่วมไม้ เพราะท่านเคยมาที่นี่บ่อย รอยเท้าท่านยังไม่หาย เนื่องจากท่านใจติดสวนตรงนี้ ใจติดสถานที่สงบแห่งนี้ ท่านยังขอไปปลูกเข้าไหว่บนวัด หวังจะได้ขึ้นฟ้าเพราะว่าที่นี่คือที่ถวายนาน ท่านจึงไม่ลืม ท่านยังจำพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ไว้ หัวใจของท่านไม่เคยเศร้าหมอง ท่านยังจำหนังสือพระธรรมไว้ทุกข้อ

ญาติพี่น้องทั้งหลาย ตระกูลทั้งปวงเอ๋ย ขณะที่ลุงยังมีชีวิตอยู่นั้น ท่านเป็นคนที่เคารพนับถือคนเฒ่าคนแก่ ไม่เคยเที่ยวเตร่คบตีด่าว่าลูกหลาน ถ้าญาติพี่น้องเข้ามาในบ้าน ท่านมักจะพูดจาปราศรัยทักทาย แม้ว่าเป็นคนแปลกหน้าแท้ ๆ ท่านยังยินดีต้อนรับ คนเฒ่าคนแก่ทั้งหลายเอ๋ยลุงของเราไม่เคยบ่นว่าเจ้าบ้านเจ้าสวน (ศาลเจ้า) นิมนทาผีบ้าน ถ้าเป็นวันเทศกาล ท่านยังหาข้าวปลาอาหารไปเซ่นไหว้ เจ้าน้ำเจ้ดิน (เทวดาท้องที่) เลื้อบ้านเลื้อเมือง ผีสิ่ง (ผีห้องครัว) ผีเต้า (ผีเตาไฟ)

คนเฒ่าคนแก่ทั้งหลาย วงศ์ตระกูลทั้งปวงเอ๋ย คุณลุงของเราใจติดเพียงแค่นี้ กรุณาอนุญาตให้ด้วยเถอะ ท่านขอเพียงแค่นี้ อนุญาตให้ด้วยเถอะ ให้ท่านเดินผ่านหมู่บ้านครั้งหนึ่ง ให้ท่านนอนบ้านครั้งหนึ่ง แต่ไปพวกข้าก็จะไม่ช่วยท่านขออะไรอีกแล้ว ท่านก็จะไม่มีอะไรที่ต้องห่วงทั้งข้างหน้าข้างหลังอีกแล้ว

25. คำส่งพ่อแม่คืนเมือง

(คำชี้แจง) หลังจากพ่อแม่มรณะไป ลูก ๆ หลาน ๆ กล่าวให้หวานอาลัยหรือทำบุญอุทิศกุศลไปให้

(คำกล่าว) โอ้กัสสะ ๆ แม่ของข้าขึ้นวัดไปอยู่นั้นเอย บัดนี้มรณะเวียนเข้ามาสู่ถึงตัว แม่ของข้าไปวัดไหว้พระนั้นเอย บัดนี้ความเป็นความตายมาถึง รอดมิได้แล้วแล

ที่แรกลูกคิดว่าแม่เพียงแค่นอนหลับไม่ตื่น ที่แท้แม่ตายไปเป็นผีลุ่มฟ้าแสนหมื่น¹ บัดนี้แม่สิ้นชีพใจขาดในเรือน ลูกหลายคนพาเอาผ้าขาวหลายผืนห่มร่าง บุญคุณของแม่เอย ลูกไม่มีอะไรมาตอบแทน ลูกมีเพียงแค่ผ้าสามศอก มาตอบแทนบุญคุณแม่เอย ลูกหลายคนอยู่ในเรือนเป็นหมู่ จะมาอุทิศแผ่ส่วนบุญไปสู่ ลูกยังไปเรียกพี่อีกน้องวงศ์เกาตระกุลพากันถวายเครื่องทำบุญแบ่งให้ ขณะอยู่เมืองคน แม่ได้ถวายข้าวเป็นห่อ ขอให้ขุนผินางผีเนรมิตเป็นน้ำออกบ่อชิมหิน ขณะอยู่เมืองคนแม่ข้าได้ถวายข้าวขาวสว่างไว้ร่อย ขอให้ขุนผินางผีเนรมิตเป็นสะพานพลอยรับแม่ ขณะอยู่เมืองคน แม่ข้าได้ถวายกล้วย อ้อย ที่สุกอยู่บนลำ ขอให้ขุนผินางผีเนรมิตเป็นสะพานคำ (ทองคำ) รับขึ้น ขณะอยู่เมืองคนแม่ข้าได้ถวายกล้วยเป็นเครื่องบูชา ลูกจะมาคารวะตั้งใจหมาย ขณะอยู่เมืองคน แม่ข้าได้ถวายกล้วยเครื่องคำ (ทองคำ) ลูกจะขอขมาเจ้าบุญคุณผู้ป้อนน้ำของข้า แม่เอยลูกยังจัดผ้าและธูปกระดาด ลูกเตรียมทั้งต้นโศกลาภใบเงิน ให้เป็นอาหารแม่ข้าอยู่ในเรือนข้างหน้า ศิลแสงคำธรรมเอย ให้เป็นลำเรือไหมให้มันส่งแม่ข้าข้ามเลยน้ำสี่แม่สายใหญ่ถึงดี ศิลสว่างฟ้าเอย ให้เป็นลำเรื่อน้อยคำแดง ให้มันเป็นทั้งดาบคมแพงถางส่ง ยามเช้าขณะเขามาเอานะ ให้ในตัวแม่ข้าเบาดั่งฝ้าย ขณะเมื่อยามบ่ายเขามาเอานะ ให้ในตัวแม่ข้าเบาดั่งนุ่นแล

แม่เอย ลูกจะส่งแม่ให้ถึงเมืองผี 13 ขุ เมืองสาธ 20 ขุ เรียงลงมาเป็นหมู่ของจงให้แม่ของข้าได้เจอหรือขึ้นห้องกว้างอยู่ทันที

ถ้าแม่ของข้าไปทางน้ำ ให้ได้ขึ้นเรือแสง ถ้าไปทางบก ให้ได้ขึ้นล้อทองแดงว่ายฟ้า ถ้าแม่ของข้าไปทางน้ำใสสะอาด ให้แม่ของข้าได้ไปพบพระอรหันต์มารับบิณฑบาตพอดี ถ้าแม่ของข้าไปทางน้ำบริสุทธิ์ขาวใส ขอให้ไปพบขุนผินางภักตอาหารยิ่งใหญ่ยามเช้า ขณะอยู่เมืองคนนั้น ถ้าแม่ของข้าได้ถวายหมากกว่าทองหลวงกับหมากก้อ ขอให้กลายเป็นยนต์ฟ้าลงมารับ ถ้าแม่ของข้าได้ถวายหมากก้อหลวงกับหมากกว่า ขอให้ขุนผินางผู้ช่วยคำรองรับขึ้น

ลูกส่งแม่เอย จะส่งถึงเมืองผีผู้ดีที่มีสวนต่าง ๆ ลูกจะส่งแม่ถึงสวนไม้ดอกไม้ผลมากอย่างหอมหลาย ลูกส่งแม่แล้วจะขอลับ ขออย่าให้เป็นถึงติดทุกข์หลุมอับเตาไฟ ลูกส่งแม่เสร็จแล้วขอลับคืนเรือน ให้เป็นศิลปะใหม่เรื่อง ๆ ทุกข้อ ลูกคืนเรือนแล้วจะนำเอากล้วยหวีใหญ่ถวายทาน ให้เป็นสะพานแสงราวทองรับขึ้น ลูกตระเตรียมสิ่งของมากมายเป็น

หมู ให้กลายเป็นม้าตัวหนุ่มม้าชนเกลือทราย ลูกจัดเตรียมมากเป็นหมูกับของหลาย ให้เป็นวัว
เหลืองวัวลายชนเกลือทรายเลี้ยงพ่อแม่

แม่เอย เมืองผีหลวงแกวย่าหมีหม้อ แม่ต้องอธิษฐานเอาข้อศีลสว่างคำธรรม
แกวย่าหมีแมลง แม่ต้องอธิษฐานเอาศีลแสงคำธรรมขอแรง ๆ ติดข้าง เมืองผีหลวงมี 32 เส้น
ทางได้ สมมติว่ามีเจ้าหนึ่งย้ายไปเอย แม่ต้องเข้าไปอยู่ทันที แต่อีกฟากมี 42 เส้นทาง ถ้า
เห็นตรงไหนมีก็เหลืองอีกก็ทองคำ-แม่ต้องไปขอพัก

แม่ตายเข้าเมืองผีเอย ขออย่าให้งมื่น ถ้าแม่ไปเห็นวัดใสสว่างทั้งผืนเอย แม่
ต้องไปขอพัก แม่เอยอย่างงเลยสักนิด ถ้าแม่ไปเห็นเมืองผีมีวัดหลวงมุงหลังคากระเบื้องเอย
แม่ต้องไปขออยู่นะ แม่เอยแม่

¹“ผีลุ่มฟ้าแสนหมื่น” หมายถึงเทวดาบนฟ้าในดินทั้งหลาย

26. คำสั่งผู้เฒ่ากลับ (มรณะ)

(คำชี้แจง) เนื้อเรื่องคำสั่งผู้เฒ่ากลับคล้าย ๆ กับเนื้อเรื่อง “คำสั่งพ่อแม่คืนเมือง” แต่ต่างกันแต่ชื่อ

(คำกล่าว) โอ๊กสละ ๆ ข้าจะมายกเทียมหัว ขอขมาพ่อแม่ผู้ตายจากผีเชิญ ข้าจะยกเทียมหัวหนึ่งถึงสอง ขอขมาตนหลวงบุญคุณเจ้าทั้งสองพ่อแม่

ตนหลวงบุญคุณผู้อุ้มหอบบุญเอย ลูกคิดถึงอยู่ทุกเช้าค่ำ แม่อุ้มหอบตนตัวข้าเอย ปณณิบัติลูกยามแดงป้อนมานอ ที่แรกลูกคิดว่า แม่ของข้าแค้นนอนหลับบนผ้าไม้ตื่นความจริงแม่ตายเป็นผีลุ่มฟ้าแสนหมื่น ที่แรกลูกคิดว่าแม่ไม่ตื่นนอนอยู่บนผ้า ที่แท้แม่ของข้าติดโรคโรคาไม่รอด

แม่เอย ลูกคิดว่า แม่เพียงแค่ล้มนอนลงเหยียดร่าง ลูกยังนำผ้าเหลืองบางมาห่มแม่บุญคุณ ลูกยังคิดว่า แม่เพียงแค่เหยียดร่างนอนตัว ลูกยังนำเอาผืนใสผ้าคลุมหัวห่มร่าง โลงศพของแม้อยู่เก็บไว้ในเรือนค้ำอยู่ จึงมีกลิ่นเหม็นสาบสาบออกมา

แม่เอย ขณะลูกยังเล็กร่องแฉะ ๆ แม่ใจดีชกนมออกมาให้กิน ขณะลูกร้องแฉะ ๆ แม่ก้าวย่างมือถือจานป้อนมา

แม่เอย ถ้าแม่ได้ถวายดอกไม้สีขาว ลูกจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพ่อแม่ ลูกจะไปนิมนต์เจ้าเหลืองค้ำองค์เหง้า ลูกจะไปนิมนต์พวกเขาเจ้ามาอ่านข้อเมตตาศีลธรรม ลูกจะไปนิมนต์เจ้าตนครูภิกษุ เพื่อให้พวกภิกษุมาร่านคำธรรม

แม่เอย ศีลแสงคำธรรม จะไปล่องหน้า ศีลสว่างฟ้าห้าข้อจะไปนำทาง ขณะเป็นคนนั้น แม่ของข้าได้ถวายข้าวหลายจานบ่อย ๆ บัดนี้แม่ของข้าสิ้นสุตกรรมเอย ต้องจำไว้คำกล่าวศีลธรรม แม่ของข้าได้ถวายข้าวขาวสว่างหลายจาน ให้มันกลายเป็นสะพานกายทำ แม่ของข้าได้ถวายเทียนหลวงที่เขาจุด ให้มันกลายเป็นไฟส่องหน้าแม่ของข้ายามหยุดยามกิน (อาหาร) ถ้าแม่ของข้าได้ถวายโภชนากล้วยใหญ่หวิหวน ให้มันกลายเป็นข้าวปลาอาหารสำหรับชาติหน้า แม่ของข้าได้ถวายข้าวขาวหลวงหลายห่อ ให้มันเนรมิตเป็นน้ำออกบ่อริมเรือน แม่ของข้าได้ถวายข้าวหลายจาน ให้มันกลายเป็นสะพานกายรับแม่ แม่ของข้าได้ถวายหมากวาวหลวงกับหมากก้อใบเอี่ยม ให้แม่ของข้าตายเป็นพุทราลูกเหลี่ยมไปอยู่เมืองผี แม่ของข้าได้ถวายหมากก้อกับหมากวาว ให้แม่ของข้าตายเป็นหยกเขียวใหญ่กลมเกลี้ยง

แม่เอย ขวัญ (วิญญาณ) ของแม้อยู่คงค้างไว้อยู่ในเรือน จึงมีกลิ่นเหม็นฉุนคกค้าง แม่ของข้าได้ถวายลำอ้อยดำเอย ให้มันกลายเป็นผลไม้ไว้คอยทำแม่ของข้าพักระหว่างทาง แม่ของข้าได้ถวายข้าวปลาอาหารกล้วยอ้อยห้อยพร้อมกับหวิหวนเครือคำ ขณะแม่ของข้าก้าวเดินทางเอย ให้มันกลายเป็นของหวาน อยู่บนลำแก้เหนียว องค์ที่สองและองค์ที่สามเจ้าผี

ใหญ่หลายตนเขาเอย บุญคุณพวกท่านใหญ่หลวงมาก เนื่องจากพวกท่านมาตั้งสายใจพอกับแม่ของข้าฉันแล

แม่เอย ยามใดถ้าไม้เหง้าต้นพวกเขาจัดมาสู่, ขณะนั้นให้ตัวแม่ของข้าเบาดั่งค้ายปลิวตามลม ยามตะวันขึ้นนั้น ถ้าคนอื่นเขามานำไป ขณะนั้นให้ในตัวแม่เบาดั่งนุ่น ถ้าแม่ออกจากเรือนเอย ให้ไปเจอน้ำแควใสไหลอยู่ ตรงนั้นให้ไปพบพระภิกษุบนวัด ยามแม่ออกจากเรือนนั้น ให้ไปพบน้ำดีแควใส ถ้าแม่ไปคราวไหน (เข้า) ให้ไปพบพวกท่าน (ภิกษุ)

เครื่องครัวเรือนพ่อแม่ของข้าเอย ลูกจะจัดให้ครบทุกอย่าง เฒ่าอีกหนุ่มช่วยกันเตรียม จัดให้ครบหมดเถอะ จงจัดกระทั่ง คานเล็กปนด้วยคานเหง้าไม้ใหม่ ขอจงเฒ่าแก่ใหญ่ช่วยปอง จัดให้แม่แต่คานน้อยและคานไม้เสียบ ให้มันกลายเป็นเรือใหญ่เข้ามาเทียบเอย อย่าให้เอียงซ้ายขวาสักนิด คานไม้เสียบกับคานน้อยนั้นเอย ให้มันกลายเป็นเรือหลวงสว่างมีเงาแม่ข้า เครื่องครัวเรือนพ่อแม่ของข้าฉันลูกจัดให้ทุกอย่าง จัดให้มีเจ้าเหลียงด่างยืนตรงหัวโลง ขอจงจัดให้ทุก ๆ อย่างนะ จัดให้กระทั่งขุนผีสององค์แนะนำทางพ่อแม่ ที่นี้ลูกส่งพอกับแม่เอย ส่งถึงแค่ผาทางโค้ง จะส่งให้แม่ของข้าขึ้นถึงหมอกหนา ๆ จะส่งให้ไปทันพระธรรมเทศนาพุทธเจ้า ลูกจะส่งให้พ่อแม่ขึ้นเลยหมอกขุ่นผี พ่อแม่จงไปอยู่ดี ๆ อย่าใจร้อน ลูกจะส่งแม่ข้าขึ้นเลยหมอกดาววิ อนาคตเอยแม่ต้องช่วยให้ลูกมั่งมี ถ้าลูกเป็นนักพูด ลูกจะแผ่ผลบุญให้ทั่ว ๆ จะส่งให้แม่อยู่ในสวนผีตีน้อย จะส่งให้แม่เข้าสวนไม้ดอกไม้ผล เป็นหมู่หอมนวน จะส่งให้แม่ไปอยู่เมืองผีเมืองสาหัส

แม่เอยแม่นอ ถ้าแม่ไปยามพวกผีหนีออก (จากบ้าน) ถ้าคนอื่นคอยฟังเอย แม่ต้องนำธรรมบอกพวกเขา ถ้าว่าแม่ไปอีกหนึ่งเมือง แม่ต้องเล่าศีลธรรมบอกให้

ที่นี้ลูกส่งแม่เอย ส่งถึงต้นโพธิ์หลวงไม้ใหญ่ ลูกส่งถึงที่แล้วจะได้คืนเรือน ลูกส่งถึงที่แล้วจะกลับคืนทาง ลูกผู้อยู่ทางบ้านเอย ขออย่าให้มีโรคมะไข้ ความทุกข์ร้อนเดือดไหมเอย อย่าให้ลูกมีแล แม่เอยแม่นอ

¹ “คำส่งพ่อแม่คืนเมือง” คล้ายกับ “คำบอกทาง” ในงานศพชาวไทดำ ในคำส่งจะบรรยายถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่ผู้ตายต้องผ่านขึ้นไปถึงเมืองผีเมืองสาหัส (เมืองสวรรค์)

27. คำร่วมงานศพ

(คำชี้แจง) ประเพณีของชาวไทยเวลามีกงานศพ บรรดาญาติพี่น้องเพื่อนฝูงต่าง ๆ มักจะนำข้าวน้ำเงินทองไปร่วมงานศพ ในงานศพมักมีการกล่าวคำร่วมงานศพนี้

(คำกล่าว) เนื่องจากสุเจ้าเราข้า พี่น้อง เชื้อสายวงศ์ตระกูลทั้งสิ้นทั้งหลายยังเป็นผู้มีบุญ จึงได้กินได้ถวายทาน ประกอบกับได้มาเกิดพบยุคศาสนาพระพุทธองค์ซึ่งอยู่ในชมพูทวีป

เมื่อนานมาแล้ว พระพุทธเจ้าจะกฤษณ์ โคนะคุณ กัมลัปะ สามองค์ตรัสรู้แล้วก็เข้าปริณิพพานไป ต่อมาก็จึงมาถึงยุคพระสมณะโคตม ซึ่งตรัสรู้ได้ตั้งโพธิ์แห่งเมืองกบิลพัสดุ์ ท่านตรัสรู้แจ่มแจ้ง ทั้งตัวแมลง ตัวสัตว์ ผี สาง และคนทั่วทั้งปวง พญามาร¹ บันดาลโทษคิดจะแย่งชิงบัลลังก์พระพุทธเจ้า โดยนำเอาศึกหมื่นมารบพระพุทธเจ้า แต่เนื่องจากบุญอิทธิฤทธิ์ของพระพุทธเจ้าใหญ่โตมาก จึงชนะศึกพญามารได้อย่างไม่ยากนัก ฉะนั้นพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าจึงเจริญรุ่งเรืองมากในชมพูทวีปนี้

ปัจจุบันเป็นอันว่า ทั้งหญิงกับชายในโลกนี้คล้ายกับต้นไม้ผล กิ่งก้านพุ่มหนา ถ้าถูกสายฝนสายลมพัดเป่า พวกเขา (ผลไม้) ก็จะหล่นจะร่วงจากกิ่งจากลำ ไม่ว่าลูกเล็กลูกน้อย ลูกสุกลูกเขียว เป็นเช่นนั้นเหมือนกันหมด

ลูก²ของเราก็เช่นกัน ช่วงกินก็กว้าง ช่วงสร้างก็นาน เช่นก่อนวันหลังล่วงมา เคยพูดจาสนุกสนานหัวเราะทุกยาม ดันมึงก็ยังไม่คลอน ดันมอนก็ยังไม่เอียง เป็นอะไรก็แก้ได้ เป็นไข้เป็นหนาวก็ทุเลา กินข้าวก็หวานปาก กินหมากก็หวานคอ

มาถึงปีเดือนนี้ ลูกของเราเป็นอันสิ้นวายุตายจาก เนื่องจากกินข้าวก็บ่หวาน ปากกินหมาก (ผลไม้) ก็บ่หวานคอ ดันมึงก็คลอน ดันมอนก็เอียง³ เป็นอะไรก็บ่แก้ได้ เป็นไข้ก็บ่ทุเลา กลายเป็นอาการจุกเสียด ขยายเข้าในตัว กินข้าวกินน้ำก็ไม่มีคำว่าอยาก โอ้แห่งยิ่งหนักเรื่อย ๆ แม้ว่านายาศิมากินมาทา ก็ไม่เห็นดีขึ้น ยิ่งกำเริบขึ้นเรื่อย ๆ มีแต่ลมเสียดในตัวเป็นลูกเป็นปม คล้ายกับคนอื่นเขาเอามิดมาปาดมาเถือในตับในไส้ ต่อจากนั้นลมปวดเมื่อยต่าง ๆ 80 อย่าง โรคต่าง ๆ 90 เหมือนกับผีดิบใส่เต็มแล้วเทออก แม้ว่าเราใช้จ่ายทรัพย์สินมากมายเท่าใดก็ ครอบคืบที่ยังไม่ตาย จะไม่หายไม่จบสุดท้าย เป็นอันว่าพวกเขาเจ้ามาเหยียบและจุดเอาออกลมปราณ เป็นอันแข็งไปทั้งตัว วาโยลมขาด ตายจากไปแล้ว

ลูกของเราตายห่างจากพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ลูกเมีย พี่ ๆ น้อง ๆ ญาติวงศ์ตระกูล - คนเฒ่าคนแก่ทั้งบ้านทั้งสวน คนเราทุกคนไม่ว่าช้าหรือเร็ว ถ้าความตายมาถึงไม่ว่าสัตว์ผีคนเหมือนกันหมด คือจำต้องตายทั้งนั้น ฉะนั้นจึงว่าอนิจจังไม่เที่ยงแท้

ต่อไปภายหน้า พวกเราก็จะต้องเป็นเช่นนั้นสักวันหนึ่งแน่นอน สมดังที่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีไว้ว่า สัตว์ ผี คนนั้น ไม่ว่าวันนี้หรือพรุ่งนี้ เมื่อลูกหรือเมื่อนั่ง เมื่อไปหรือเมื่อ

มาก็ต้องเป็นเช่นมัน ผู้สืบทอดตายจากแน่ ๆ ฉะนั้นสุภาวดีจึงว่า ถ้าใครมีทุกข์ให้ช่วยกัน
กังวล ถ้าใครได้ทรัพย์สินให้ช่วยกันสนุก

เดี๋ยวนี้บรรดาพี่น้องญาติวงศ์ตระกูลทั้งใกล้กับไกล จึงพากันมาเข้าถึงห้องเรือน
กลางบ้าน งานศพที่นี่ก็ไม่ช้ามาโดยเปล่า ยังนำข้าวสารอาหาร หมากกล้วยหิวหวาน หมากแดง
แดงสุก มาร่วมถวายทานกับผู้สืบทอดตายจากไปนี้

การถวายทานของพวกข้านี้ ขอให้พวกเราจงได้รับส่วนบุญของตนเท่าเทียมกัน
ตั้งตราขัง บัดนี้พวกเราจงสาธุกันทุกบ้านทุกคนด้วยเถอะ

¹ ใช้คำว่า “ขุนนางหม่านนาค” หมายถึงขุนนางมาร “หม่านนาค” เป็นคำพม่า

² ดันฉับใช้คำว่า “ลุงพาก่า” เป็นการเรียกของคนเฒ่าคนแก่ ที่เรียกผู้มีอายุน้อยกว่าตน และ
ผู้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่เคยทำบุญฉลองพระพุทธรูปมาแล้ว, “พาก่า” เป็นคำพม่า

³ “ตันมิ่งก็คลอน ตันหน่ามมอนก็ชายเห” ตันมิ่งเป็นสัญลักษณ์แทนชะตาชีวิต ดูเหมือนมีที่มา
จากความเชื่อเดียวกับลาวโบราณ-ไทดำ ที่ว่าทุกคนมีต้นไม้แทนชะตาชีวิตในสวนบนสวรรค์
แต่กลุ่มลาวโบราณ-ไทดำ เรียกว่า “ตันแนน” นอกจากนี้ไทอาหมก็มี “ตันมิ่ง” สัญลักษณ์แทน
ชะตาชีวิตของเมือง

28. คำกรวดน้ำให้ผู้ตาย

(คำกล่าว) โอ้กัสสะ ๆ คนทั้งหลายเขาเอ๋ย ผู้ชายหลายหญิงจะมาถึงขั้นน้ำคอตีบ จะมาถวายให้ผู้สิ้นชีพวายชนม์

บรรดาคนหนุ่มชมพู่ทวีปเขาเอ๋ย บางครั้งทุกข์มีงสุข สนุกสนานทั่วทั้งปวงแล แม้ว่าเป็นพระราชและองค์จักรพรรดิ เอาแก้วแสงเงินทองนำใส่ล้อไถชาติก็ไม่คืนมา คนเราทุกข์มีมา ว่าแต่บ่นพึมพำกรรมเก่า ดวงไฟร้อนก็ร้อนแล้วร้อนกว่าสิ่งอื่นมากมาย จะเอาอะไรมาเปรียบก็มีได้ บางครั้งลูกหญิงลูกชายตายพลัดแม่ เนื่องจากกรรมทุกข์ยากเป็นมาแล บางครั้งแม่ตายจาก ทำให้ลูก ๆ ทุกข์อยู่ลำบากทุกวัน คนเราถ้าความตายมีมา น้ำตายย่อยลงมาไม่หยุด เนื่องจากกรรมทุกข์ยากตามจุดเป็นดังนี้แล

การตั้งภพล้มตายพลัดออกตัวตน มิให้ลูกหญิงลูกชายทุกข์กังวล ญาติพี่น้อง ตระกูลเงื่อนเครือเรือนเขาเอ๋ย เรามาพากันถวายทานให้มันผู้วายชนม์ได้รับของสิ่ง ให้มันเป็นเครื่องนุ่งห่มวานขึ้น (อนาคต) ให้มันไปแลกเป็นต้นโชคลาภล่ำรี ให้มันกินนุ่งทุกวี่วันอย่าแห้ง

ถ้าพระพุทธร่องค์ผุดโผล่มาเมือง ให้สูวิหารลงเดินก่อนเพื่อน พระอาริยะเมตไตรยจักมาสู่ในภายหน้า ให้ได้เข้าเฝ้าพุทธเจ้าองค์พาไป ให้มันไปถึงเมืองหลวงนิพพาน เวียงคำทั่วหล้าทั้งผีทั้งคนแล

29. คำเรียกขวัญ

(คำชี้แจง) ถ้าเด็กมีโรคหรือเกิดตกใจกลัว พ่อแม่คนเฒ่าคนแก่จะขึ้นไปบนหลังคา แล้วกล่าวคำเรียกขวัญนี้ บางแห่งเสกคาถากับด้าย แล้วนำไปผูกมือของเด็กคนนั้น ๆ

(คำกล่าว) ขวัญของลูกเอ๋ย มา ๆ มึงอย่าไปอยู่ที่โล่งแจ้ง กลัวน้ำฝนจะเปียก ม้าวิ่งตัวควายเหยียบ อยู่ที่ไหนแห่งใดก็จงมา ๆ

ขวัญของลูกเอ๋ย มา ๆ มึงอย่าไปตากแดดตากลม อย่าไปเล่นทำน้ำ ขวัญพรากตัว เขาเรียกว่าคนมีเคราะห์ ลูกไปอยู่แห่งไหนใดก็จงมา ๆ

ขวัญของลูกเอ๋ย มา ๆ ไต่ถนนใหญ่มาบ้าน ไต่ถนนกว้างมาเรือน มากินข้าวเสียเถอะ มากินปลาทองเข้าในท้องให้อิ่ม มาเถอะมาเถอะ อยู่ที่ไหนแห่งใดก็จงมา ๆ

ขวัญของลูกเอ๋ย มา ๆ กลับมาบ้านอย่าคร้าน กลับมาเรือนอย่าอาย มากินข้าวหวานปาก มากินหมาก (ผลไม้) หวานคอ อยู่ที่ไหนแห่งใดก็จงมา ๆ

ขวัญของลูกเอ๋ย มา ๆ มาติดตัวลูกไว้ มาถือตัวตนเอง อย่าไปค้างท้องไร้ท้องนาและทำน้ำกลับมาบ้านเสียเถอะ อยู่ที่ไหนแห่งใดก็จงมา ๆ

ขวัญของลูกเอ๋ย มา ๆ มาอยู่กับพ่อแม่ มาอยู่กับพี่ ๆ น้อง ๆ อยู่ที่ไหนแห่งใดก็จงมา ๆ

ขวัญของลูกเอ๋ย มา ๆ มากับเสียงกูเรียก มาหายขาดโรคไข้ ทั้งไว้โรคโรคา อยู่ที่ไหนแห่งใดก็จงมา ๆ

ขวัญของลูกเอ๋ย มา ๆ ขวัญของลูกเอ๋ยมา ๆ

30. คำเช่นไหว้ผีปู่ย่าในเรือน

(คำชี้แจง) ในวันดีวันงาม ลูกหลานมักจัดข้าวปลาอาหารมาเช่นไหว้ผีปู่ย่าตายายที่ห้องบูชา (เรียกว่า “เซ่ง”)

(คำกล่าว) เออ พวกทวดเทียดย่าตายาย¹เขาเอ๋ย เมื่อนี้เป็นวันดีวันงาม ตูหามาข้าว น้ำวางให้สุ และนำธูปหอมมาเช่นสุ อยู่ที่ไหนแห่งใดก็จงมารับ ตูขำมีของกินนานา น้ำชา เหล้า ข้าว เนื้อ ปลาอย่า เนื้อผัด ตับผัด ผักกาดต้มเปรี้ยว และถั่ว (เต้าหู้เหลือง) อยู่ที่ไหนแห่งใด ก็จงมา ๆ

กินแล้วให้มีกำลังวังชา คล้ายกับมีอุ้งมือใหญ่ตามกัน ฝ่ามือใหญ่ตามค้อม ให้ปราศจากโรคภัย 96 อย่าง ในภายหน้า ย่าของเราอยู่บ่ดีกินบ่หวาน ก็ให้หายเร็ว ขออย่าให้อ่อนม่อย

ขอให้กินข้าวจงหวานปาก กินหมาก (ผลไม้) หวานคอ

ถ้าพวกข้าถูกภูตผีคนอื่นเข้าทำร้าย ขอให้จงปกป้องและไล่ไป

ลูกของข้าอ้ายกับเย²ที่ไปเรียนหนังสือนั้นขอให้ฉลาดปราดเปรื่อง ให้ชาวบ้านยกย่อง จงอย่ามีอาการมึนงง ให้เข้าใจจับใจ และให้คนอื่นรักใคร่ชื่นชม³

พี่ชายของข้านายสามที่ไปทำมาค้าขายต่างแดนนั้นก็ ขอให้ไปอยู่ดีกินหวาน และมีโชคมีลาภ

เออ กินเสร็จแล้ว จงไปเฝ้าเรือนเฝ้ายังของข้าเถอะ ดีแล้ว ๆ

¹ ใช้คำว่า “ทลอนเหลน” เป็นคำกล่าวรวมเรียกกบรพชนทุกรุ่น

² “อ้าย” คำเรียกลูกชายคนแรก, “เย” คำเรียกลูกสาวคนแรก

³ รักโหมชมใฝ่ รักใหญ่ชมหน้า

31. คำเช่นไหว้หลุมฝังศพ

(คำกล่าว) เออ ขวบปีมีหนึ่งครั้ง เนื่องจากวันนี้เป็นวันดี พวกข้าหลุมหลานจึงได้พากันมาแสดงความคารวะเพื่อนำข้าวน้ำเช่นไหว้พวกท่านปู่ตายาย¹ พวกข้ามีธูปหอมเช่นไหว้พวกท่าน อยู่ที่ไหนแห่งใดจงมารับมารอง พวกข้ามีข้าวปลาอาหาร รวมทั้งชา ข้าว เหล้า เนื้อ เนื้อไก่ ไช้ต้ม ทุก ๆ อย่าง บัดนี้ขอนำธูปหอมเทียนไฟมาเช่นไหว้พวกท่าน พวกท่านปู่ตายายเอ๋ย อยู่ที่ไหนแห่งใดก็จงมารับมาเถิด

พวกปู่ตายายเขาเอ๋ย เนื่องจากสุเจ้าคุ้มครองช่วยเหลือ ถึงมาปีนี้ข้าพเจ้าทรัพย์สินของพวกข้าหลุม หลาน ๆ จึงได้มากมายกายกอง ใส่ยังได้จนเหลือใส่ยังเหนือจนล้น แม้กระทั่งกล้วยและแดงก็ยัดติดกันเป็นลูก ๆ ทุกต้นทุกเครือ เลี้ยงไก่ก็เลี้ยงยิ่งแพร่ เลี้ยงหมูก็ใหญ่เร็วโตเร็ว ฉะนั้นพวกข้าจะไม่มีคำว่าลืมนบุญคุณพวกท่านเด็ดขาด พวกปู่ตายายแนะนำสั่งสอนไว้อย่างใด พวกข้าหลุมหลานก็จดจำไว้อย่างดี จนถึงยามนี้คำเหล่านั้นก็ยังก้องอยู่ในหู

พวกท่านปู่ตายายสอนว่า ทำอะไรให้ทำอย่างจริงจัง ทำเล่น ๆ มีหวังอด แข่งกันทำอาจมี-เทียบกันกินอาจจะยากจน ถ้าทำไรไถนาต้องรู้วิธีใช้ควาย จึงจะเป็นผู้ขายทองแท้ ถ้าเรียนหนังสือต้องขยันอ่านท่อง จึงจะเก่งกว่าคนอื่น ปลุกถั่วต้องรู้วิธีคายหญ้าถมดิน ทดน้ำต้องรู้วิธีตอกหลัก ขยันขุดร่องปรับปรุร่องน้ำ ไปหาพินต้องใช้ขวานใช้ขว้า ทำการค้าต้องคิดบัญชีเป็น ต้นทุนจึงจะไม่หล่นหาย คนหลายจึงจะยอ ถ้าเรียนช่างไม้ช่างดอก ต้องรู้แกะสลักดอกและใบ จงนำความรู้เพิ่มใส่ในมือ จับออกมาถ้อยยามใดก็ได้ เป็นคนต้องมีความรู้ ลงมือได้กับขึ้นเมืองเหนือจึงจะไม่กลัว ยังสอนว่าอย่าไปเป็นผู้ลักคนแล้ว การพนันการโกหก สิ่งที่เขาบ้านเกลียดชังนั้น สิ่งเหล่านี้พวกข้าหลุมหลานจดจำไว้มั่น จงพึ่งพาแข่งขานฝีมือตนเอง พยายามทำการไร่การนา วันภายหน้าจะดีขึ้นเรื่อย ๆ

พวกปู่ตายายของเราสอนว่า ถ้าไปไหนมาไหน ต้องไปอย่างตรงไปตรงมา ต้องเป็นคนซื่อสัตย์และเคารพคนเฒ่าคนแก่ ให้เกียรติคนวัยเดียวกัน ชื่นชอบลูกเล็กเด็กแดง เป็นคนให้รู้เรื่องขนบธรรมเนียม ญาติพี่น้องมาหาให้ยินดีต้อนรับ เชิญพี่น้องกินข้าว คำโบราณว่าขอให้เจ้าบ้านใจดี แม้มีผักกาดแกงผักจอกก็ยังถือเป็นดังเนื้อว่าวมาวางเนื้อไก่มาเลี้ยง ถ้าเจ้าของบ้านทำหน้าบูด แม้ต้มเนื้อและปลามาเลี้ยง ก็อย่าว่าจะกินข้าวได้มาก บางทีข้าวยังอาจจะติดคอ คนอื่นดีต่อเรา เราต้องดีตอบ เหวื่อคนอื่นไหล ไคลเราต้องย้อย ต้องคบค้าสมาคมกับบ้านได้บ้านเหนือ บ้านใกล้เรือนเคียงถ้าไปค้าคนอื่นจะเป็นโทษติดตัว ดบตีคนอื่นอาจจะเป็นภัยอาจจะได้เสียหายใหญ่หลวง อย่าเหยียดหยามคนดีหรือคนต่ำต้อย เพื่อนยิ่งมากยิ่งดี ถ้าพี่น้องมากเพื่อนหลาย ยามถูกคนอื่นรุมตีจะไม่ตาย คำเหล่านี้หลุมหลานจดจำไว้ในใจทุกข้อ

พวกปู่ตายายสอนว่า เป็นคนต้องไต่ตรงรอบ ครบครวัจึงจะสมบูรณ์ อาหารการกินต้องจัดรอมอมง่าย เงินทองให้ค้างไว้ในมือทุกเมื่อ อย่าไปจ่ายเรื่อยเปื่อยกินหมดขาด

เกลี้ยง อย่างปลาอยู่นั้นอย่าไปกินครั้งเดียวหรือสองครั้งให้หมด ข้าวกลางยังอย่าไปทำแค่
ครึ่งปีกินสิ้น เกลือมีก่อนกระบุงต้องปรุงให้เหมาะเจาะ ยามฝนลงใหญ่จะไม่อด ถ้ามีเงิน 10 อัฐ
สมควรจ่าย 5 อัฐ ต้องเผื่อล่วงหน้ายามจน 5 อัฐ ยามว่างให้เลี้ยงเปิดเลี้ยงไก่เพิ่ม ถ้าญาติพี่น้อง
มาเยี่ยมหรือมีธุระอย่างใดอย่างหนึ่ง จะได้ไม่ต้องเสาะหาทั่วหมู่บ้าน ยามแล้งต้องเก็บฝืน ถึง
หน้าฝนจึงจะวางใจ เรื่องเหล่านี้พวกข้าลูกหลานก็จำมัน

พวกปู่ย่าตายายเขาเอ๋ย ขณะเมื่อพวกท่านยังมีชีวิตอยู่ เคยอด ๆ อดยาก ๆ
ขยายไร่นาทุกเมื่อทุกวัน ให้พวกข้าลูกหลานได้มีอันกินอันใช้ บุญคุณพวกท่านใหญ่หลวงมาก
ใหญ่กว่าน้ำดินที่กินของคนอยู่ คุณงามความดีสูงเจ้าชมไม่หมดยอไม่สิ้น พวกข้าลูกหลานจึง
ระลึกถึงพวกท่านทุกเมื่อทุกวัน วันนี้จึงตั้งใจจัดข้าวปลาอาหารมาให้ อยู่ที่ไหนแห่งใดก็จงมารับ
มารองเอดะ ปู่ย่าตายายทั้งหลายเอ๋ย

พวกปู่ย่าตายายเขาเอ๋ย ไม่ว่าพวกท่านจะอยู่เมืองผีที่ดีหรือที่เลว จงมากินข้าว
กินน้ำก่อนเอดะ เหล้าข้าวเหล้านี้อร่อยมาก พวกข้าลูกหลานเป็นผู้หุง ไก่พวกนี้ลูกหลานเลี้ยง
หมากกล้วยลูกแดงเหล้านี้ลูกหลานปลูก ยาสูบชิ้นนี้ลูกหลานเป็นผู้ปลูกและใส่ปุ๋ย ขอพวกปู่ย่า
ตายายจงกินทุกอย่างเอดะ

เออ พวกปู่ย่าตายายเขาเอ๋ย อย่าตื่นเสียงประทัด อย่ากลัวเสียงปืนดินประสิ่ว
กินเสียให้กลมดังแตน แควน (กล้า) ดังต่อ² ให้อึ้งมือหลวงตามห่ม ฝ่ามือหลวงตามกั้น³ ให้โรค
ภัยไข้เจ็บ 96 อย่างแคล้วคลาดออกห่างหนึ่งร้อยเท่าด้วยเอดะ

¹ ใช้คำว่า “เหลน ๆ หลอน ๆ” คลุมถึงบรรพชนทุกรุ่น ไม่เฉพาะปู่ย่าตายาย

² “ให้กุ่มดังแตน แควนดังต่อ” เป็นสำนวนที่ใช้ช่วยพรให้เก่งกล้าเหมือนตัวแตนตัวต่อ

³ ในต้นฉบับว่า “ให้อึ้งมือหลวง ขอมจำ ฝ่ามือหลวง ขอมกั้น” เป็นสำนวนที่ใช้ช่วยพรให้อยู่รอด
ปลอดภัย

32. คำขอขมาพ่อแม่

(คำชี้แจง) ผู้เป็นลูกไม่ว่าลูกชายหรือลูกหญิงอายุตั้งแต่เป็นหนุ่มเป็นสาวเป็นต้นไปจนแก่เฒ่า นาน ๆ ที่หนึ่งผู้เป็นลูกมักจะจัดข้าวปลาอาหารไปถวายพระแล้วกล่าวคำขอขมาพ่อแม่ของตนที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ผู้ที่กล่าวคำกล่าวเช่นนี้ส่วนมากจะเป็นเพศหญิง

(คำกล่าว) โอ้กสสะ ๆ ข้าขอขมาพ่อแม่เจ้าทั้งสอง จะมาปรนนิบัติพ่อแม่ผู้ป้อนมาแก่ลูกไม่ให้มัวหมอง ยามเด็ก

ยามเมื่อลูกร้องไห้แง ๆ เต็นสาย แม่ของข้าไม่เอ็ดไม่เบือหน่าย วอนให้กินนม ข้าฯ จะมาขอขมาบิดาและมารดา จะมาก้มหัวคำนับสามครา เช่นไหว้พ่อแม่เจ้าทั้งสองผู้อุ้มห่อ นมแม่มากองก้อ เหลือหลาย

ข้าจัดมาข้าวปลาของหลายอย่างรวมกอง บุญกุศลวางปันพ่อแม่เจ้าทั้งสอง

บัดนี้

แม่ของข้าบ้านกินนมหวานกับดูล้างอาบ แม่ของข้าอ่อนมอยแท้ดั่งว่าลำบาก

มากหลาย

ข้าไม่รู้ได้เถียงปากขานคำ อย่าให้ผิดหูเข้าใจ เจ้าบุญง่า ผู้เป็นแม่

ข้าจะมาขานเสียงแผ่ให้บุญมาก ๆ บุญกุศลของข้าให้มันสะท้อนถึงพ่อแม่ผู้สิ้น

พราก ถึงดี

ลูกได้ดีก็เนื่องจากน้ำนมแม่ติงาม ลูกจึงรู้ศีลธรรม ดังเพื่อน

ลูกได้ดีก็เนื่องจากบุญคุณเจ้าทั้งสองหม่ร้าง จึงให้ลูกได้เกิดเมืองมนุษย์แดน

กว้าง ครองศีล

แผ่นดินรองเมืองเอย มิ่งมากก็จัดว่ามิ่งน้อย ไม่มาเทียบได้แม่ของข้าอุ้มไว้

ตลอด มันหลาย

มหาสมุทรน้ำกว้างเลย เขาว่ามิ่งลำใหญ่แควหลวง ไม่มาเทียบได้มือแม่รอง

หอบอุ้ม

พ่อแม่ผู้วายหายตายจาก (พ่อแม่ไปอยู่ไหน) ลูกคนยากจึงไม่เห็น

ขณะลูกยังเล็กยังน้อยแม่อุ้มหอบปันนม พ่อแม่ทั้งสองรักชื่นชม สดุดยอด

ขณะลูกเป็นเจ็บเป็นไข้ลูกไม่ได้นอนอยู่บนผ้า พ่อแม่ดูแลทุกวันครา ไม่เบือ

ข้าจะมาถือศีลทำบุญทำทาน จะมาตอบแทนบุญคุณน้ำนมหวาน พ่อแม่

พ่อแม่ผู้วายหายตายจาก บัดนี้ไปเกิดเมืองฟ้าหรือป่าดงที่แดนหลาก ตรงไหน

หรือว่าพ่อแม่ของข้าได้อยู่สุขแดนดี หรือว่าได้ไปสู่เมืองผี (เทวดา) ที่ม่วน

หรือนอ

หรือว่าพ่อแม่ของข้าได้ตกทุกข์ลำบาก ขอให้บุญของข้าช่วยออกจาก ทันท
ถ้าพ่อแม่ของข้าฯ ได้ติดทุกข์เป็นกอง ขอให้บุญกุศลออกคุ้มครอง ช่วยพัน
ข้าจะมาขานเสียงแผ่ผลบุญว่าบอก ขอให้บุญของข้าสะท้อนถึงพ่ออีกแม่นำ

ออก ถึงดี

พ่อแม่ของข้าวายชนม์ไปไม่กลับคืนมา มีแต่ธรรมแสงข้อเมตตา ส่งให้ (ขอให้
พ่อแม่ของข้าฯ ได้รับผลบุญที่ข้าฯ แผ่นี้แล) พ่อเอ๋ย แม่นอ

33. คำกล่าวถวายสิ่งของแด่ปู่ขวัญข้าว

(คำชี้แจง) ชาวไทถือว่า ข้าวนั้นมีผู้อธิษฐานสูงส่งคือปู่ขวัญข้าวเป็นผู้รักษาวิญญาณของมันไว้ เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ชาวนามักจะกล่าวสรรเสริญบุญคุณของปู่ขวัญข้าวเสมอ ครั้นรับพุทธศาสนาแล้ว ชาวนามักจะนำสิ่งของมาถวายแด่ปู่ขวัญข้าวโดยยึดหลักพุทธศาสนาไปพร้อมกัน

(คำกล่าว) โอ้กัสสะ ๆ บัดนี้ข้าเจ้าสองมือเหินเหินห่อหุ้มวดยคล้ายดอกบัวคำต่างเกล้า จะมาคารวะปู่ขวัญข้าวเจ้าบุญคุณ

เจ้าผู้เนรมิตหว่านเป็นต้นอ้วนต้นอ่อน ข้าวขาวสว่างชมพู แดง พร้อมกับเมล็ดมากขาว เผือก ข้าวเจ้าข้าวเหนียว เข้าสายวันค่ำจะมาคุกเข้าเคาะพ

บุญคุณของท่าน¹ มากล้นเกินดอยเสาเมือง ท่านยังคลุมหม่มสีหน้าเมืองแปดหน้าฟ้า² ทุกที่ทุกคน

ดูข้าได้กินได้ถวายทาน เนื่องจากบุญท่านขุน เข้าสายวันค่ำ ดูข้าจะมาสร้างทานบุญให้จำ เข้าสายวันค่ำ ดูข้าได้มาถวายข้าวปลาอาหารหลายอย่าง ให้อันบุญคุณกุศลของพวกข้าได้ก้องสู่เมืองฟ้าต่าง ๆ ช่วยรองแล

ข้าเจ้าลูกแต่ข้าได้ถวายข้าวขาวสว่างของกิน บุญกุศลให้มันก้องสู่ข่งเหนือสักกา³ จดชื่อด้วยแล

ข้าวหอมของข้าเรียกว่า อิมั บุปผั บิณพะปาตัง โภชนัง โมคะทายะ

แม้ว่าตายเป็นผี (เทวดา) เป็นคนเมื่อใดคราวใด ก็ให้ข้ารักศีลธรรมศรัทธา ให้อันผีอยู่หว่างห้องกว้างจดจำการทำทานของข้า แดมรองด้วยแล

บัดนี้ข้าเจ้าจัดเอามาทุกสิ่ง เครื่องถวายทานทุกอย่างเพื่อขอให้อยู่ดี ไกลเสียแสนอันภัยอันตราย

อีกด้วยลมเข็ญในตัวแก้สับหกโรคต่าง ๆ ให้มันหล่นพรากแตกง้างอยู่ห่างไปไกล อีกด้วยผู้ยอดเยี่ยมขุนใหญ่สักกะเอย ถ้าข้าเจ้าเจอภัยสับทุกชั้นอ จงเร่งด่วนมาช่วยด้วยแล

อีกด้วยขุนผีขุนสาธ (พระพรหม)⁴ กลางหาวยี่สิบขงเผ้าธาตุสิ่งประเสริฐ ขอให้ข้าเจ้าได้เข้าได้พบอริยมฤตไตรย์ผู้บังเกิดภายหลังแล

เมื่อใดพุทธะมาสู่ชมพูทวีปทรงโปรดสัตว์แสดงธรรม การบุญการทานของข้าให้
มันกลายเป็นยนต์ฟ้า นำเอาตัวตนขวัญเงา (วิญญาณ) ข้าเจ้าไปสู่เมืองเหนือนิพพาน อย่าคืนมา
ก่อชาติด้วยแล บุญเอยบุญนอ สารุ สารุ

¹ ในต้นฉบับเรียกปู่ขวัญข้าว่า “มึงเจ้า,มึงขุน” เรียกผู้ถวายนว่า “กูข้า,ตูข้า”

² “ดอยเสาเมือง”หรือ“ดอยเสาฟ้า” คนไทใหญ่ก็คือเขาสูเมรุ, “สีหน้าเมืองแปดหน้าฟ้า” คือสีทศ
แปดทิศ

³ ขุนเหนือสักกา คือเมืองพระอินทร์

⁴ “สาาง” คือเทพเจ้าของไทใหญ่ซึ่งหมายถึง “พรหม”

34. คำถวายดอกไม้บูชาพระ

(คำชี้แจง) ตอนเย็นชาวไทที่นับถือพุทธ มักนำดอกไม้ น้ำ ฐูป และเทียนไปถวายพระพุทธรูปหรือแท่นบูชาพระ

(คำกล่าว) โอ้กัสะ ะ เออ เรียวดอกไม้หอม คลี่ในสวนยอดใหม่ ข้าเจ้ายอย่องใส่พาน
อ่อนวอน ข้าเจ้าจะมานั่งใจตนตัว ไม่ไหวคลอนเอียงข้าง

ข้าเจ้าจะมาขอเอาความดีคำเคียงข้าง เพื่อให้บุญกุศลของข้าพร้อมตั้งอ้าง
เพรียงใจ

ข้าเจ้าจะมาขอเอาลักษณะครบหลายอย่างสมบูรณ์ ให้อันหวัดไ้อันตรายโรค
หนาวอย่าใกล้

ข้าเจ้าจะมาขอเอาต้นกล้าที่เงินทองไหลหล่อ ข้าจะมาขอเอาข้าวน้ำ ให้กองก่อ
เต็มยุ้งเต็มฉาง ให้พอได้กินได้ถวายทาน และบริจาคไม่สิ้น

เออ เรียวเงินเลื่อนไสยวารี คลี่ในสวนของข้า ให้เป็นหอเผือกสำแสงจ่อเมืองผี
ให้อันชายหญิงนั่งบนหอสูงลำแสงอยู่ม่วน

กำหนดให้เป็นเครื่องของตั้งศรัทธา กำหนดให้เป็นน้ำสุดพรรณนาเคียงข้าง
กำหนดให้เป็นยันต์ว่าภัยฟ้าจักระวิลม ให้มาพาเอาข้าเจ้าไปถึงนิพพานฟ้าเวียง
แสนเวียงคำ

กำหนดให้เป็นลำสูงปะเทศ ดอกหนึ่งให้เป็นช้าง ม้า สรรพละ วัวควาย
ดอกหนึ่งให้เป็นศุริยางค์สนุกสนานเนืองน้น ให้มันก็กก้องหอสูงเทียมตะวัน
ครั้นมาช้านาน ให้ข้าเจ้าได้อยู่ดีกินดี
ถึงคราวออกจากฟ้าลงมา ให้ลงถึงเมืองคน
ข้าเจ้าใครขอเป็นลูกคนรวยทั้งชาติ การถวายทานของข้าเจ้าและศีลห้าให้เป็น
เทียนส่องไว้จ่อหน้าหมายจำ

ศีลทานของข้าเจ้าจะห้อยปากคล้องคอ
ครั้นถึงช้านาน ให้อันข้าเจ้าได้พบเจ้าพุทธะเงาแสง
พุทธะเจ้า อ้อ..อ้อ ร้องเสียงออกคำยา ให้อันข้าเจ้าได้ถึงเมืองผี (เทวดา)
นิพพานลานไสภูมิเวียงคำ อย่าคินมาตั้งชาติด้วยแล สาธุ สาธุ

¹ คนไทใหญ่เรียกดอกไม้ว่า “ดอกหญ้า” ออกเสียงว่า “หมอกยา” ทั้งนี้เพราะคำว่าหญ้าหมายถึงพืชที่เป็นพุ่มทุกชนิด (ไม่รวมต้นไม้)

² ในต้นฉบับใช้คำว่า “กุษา”

35. คำกรวดน้ำแผ่บุญกุศล

(คำชี้แจง) หลังจากถวายทานเสร็จ ผู้ทำบุญต้องกรวดน้ำแผ่บุญกุศลให้สัตว์โลกทั้งหลาย แต่ในที่นี้ดูเหมือนแผ่บุญกุศลไปทั่วทั้งสิ่งที่มีและไม่มีวิญญาณ

(คำกล่าว) โอภัสสะ ๑ บัดนี้ข้าได้ถวายทานแด่พระพุทธ พระธรรม เป็นอันจบสิ้นสมบูรณ์ ข้าจึงถือขวดน้ำสามเต้าเพื่อหยาดลงดิน

ที่แรกข้าจะแผ่ให้พ่อแม่เจ้าพระคุณผู้เลี้ยงดูตั้งแต่เล็กยังแดง ป้อนมาและให้กินนมหวานนอก ขอให้บุญของข้าไปสู่พ่อแม่แม่ตนหยกทั้งสอง

รายนามจักมา ข้าจะแผ่ให้ครูบาอาจารย์ผู้สอนรู้เก่งกาจ¹ ขอให้การถวายทานของข้าที่หยาดน้ำหมาด ๑ รับผิดชอบต่อ

นอกนั้นข้าจะแผ่ให้ปู่ย่าตายาย เชื้อเจียนเกี่ยววงศ์หลัง ข้าจะแผ่รวม อา อว น้องสาว น้องสะใภ้ พี่นางทั้งหลาย

แผ่กระทั่งพ่อตา ย่า พี่ชาย วงศ์เครือเรือนทุกฝ่าย บุญกุศลของข้าจะแผ่ให้ญาติทั้งใกล้ทั้งไกลหลาย ๑ ด้าน ลุงอีกป้า เชื้อเจียนเครือชายบ้านถึง

ข้าจะแผ่ให้ปู่กับย่าวงศ์เก่า จะมาแผ่ถึงอาสาว พี่นาง ผู้ดูแลหอบอุ้ม² ทั้งปวง

ข้าจะแผ่ทั้งขุนผี (เทวดา) ขุนนาง(พระพรหม)กลางหาวเดือนดาว ขุนวันรุ่งเงา แสงสุรีย์ อานิสงส์ของข้าจะแบ่งให้กระทั้งผีผู้อยู่เฝ้าท้องฟ้าทั้งสิ้น

ข้าจะแผ่ให้น้ำดีที่กิน เจ้าดินที่อยู่ ผีอยู่เฝ้าเมืองฟ้าเมืองเจ้าทุกที่ กับอีกสักกะ³ จะแผ่รวมขุนลมเสียงดังตีมดดำ ปล่อยขวานแสงเปลวแดงนั้นด้วย

ข้าจะแผ่ให้แถวเสียง ก ข พร้อมตัวธรรมอักษร ข้าจะแผ่รวม 84,000 พระไตรปิฎกทั้งหลาย

ข้าจะแผ่ให้ผี (เทวดา) ผู้อยู่เฝ้าพระศาสนาและพระธาตุเจดีย์ ข้าจะแผ่พระเขี้ยวแก้วพุทธองค์

ข้าจะแผ่รวมให้หนังดินหินหนา ห้วย แคว โคลน น้ำเต็มขอบหนองบึง ข้าจะแผ่รวมมหาสมุทรแม่น้ำกว้างไกลเขี้ยวมากล้น

ข้าจะแผ่ให้แถวเล็กแถวน้อยกับอีกแถวยาว

ข้าจะแผ่ให้ผาหินถ้ำกลวงรูสูงใหญ่ ต่อจากนั้นข้าจะแผ่ให้ต้นแม่น้ำออกใหม่ ไหลริน

ข้าจะแผ่ให้ดอยเสาฟ้าที่คลุมทั้งสี่ทิศสูงชัน ข้าจะแผ่ถึงสิบหกหอแสงสามพันหอคำ⁴เข้ารวมกัน

ข้าจะแผ่ให้เมืองผี 10 ภูมิ เมืองสาธ 20 ภูมิ รวมนรกที่น่าหวาดหวั่น ข้าจะแผ่
รวมผีเผ่าหม้อไฟรอนนรกไหลปั่นวันคืน

ข้าจะแผ่ให้ผีผู้หิบบัวเล่มผืนใหญ่บุญชี^๕ รวมทั้งผีหลายปลายคอย ท้องนา
กลางนาเท่าที่มี

ข้าจะแผ่ให้ขุนผี ขุนตี่ขุนงามในดงป่า จะมาแผ่รวมผีร้าย ผียากแดนเข็ญ

ข้าจะแผ่ให้ร้อยชั้น พันชั้น หมอน้ำร้อน^๖ ผียากต่าง ๆ รวมนรกแดนหลวง ข้าจะ
แผ่ให้นกเหยี่ยวเป็นภัย กับสิ่งมีชีวิตทั้งปวง

ข้าจะแผ่ให้เมืองผี เมืองสาธ ขุกกลาง เมืองคนและจักรวาลต่าง ๆ จะมาแผ่รวม
ใต้ฟ้าบนดิน บรรดาคนลุ่มฟ้า เท่าที่ร้องกล่าวชื่อทุกอย่าง

ข้าจะแผ่ให้ผีผู้อยู่เฝ้าเรือนร้างมัวหมอง ข้าจะแผ่รวมผีผลาญ ผีเข็ญ ตายติด
หมิ่นแสนแควทั้งสิ้น

ข้าจะแผ่ให้ไม้สูงไฮล่ำใหญ่สูงยาวแดนป่า ข้าจะแผ่ให้สัตว์ที่อยู่ในห้วย บนคอย
หญ้าคาทั้งหลาย

ข้าจะแผ่ให้ยักษ์บินวายุฟากกลางหา จะแผ่รวมขุนหลวงนาคาหงอนยาวกับขุน
งูด้วย

ข้าจะแผ่ให้ขุนผี เจ้านางไม้ล่ำใหญ่ จะแผ่รวมสรรพสัตว์โลกที่อยู่บนดิน

ข้าจะแผ่ให้สัตว์แสนล้านบนดิน ที่ตัวอยู่บนคอย ในแคว เมืองกลางขุกคน ไม่
เว้นแห่งหนใดทั้งสิ้น

ข้าจะแผ่ให้สัตว์ใหญ่สูงรี ผีผอม เก้งฟาน กวาง กระต่าย เสือลายและหมูป่า
บุญกุศลของข้าจะมาแผ่รวมวัวป่า ราชสีห์ หมีช้าง แรด ทั้งปวง

ข้าจะแผ่ให้นกเหยี่ยว เกี้ยวต่าง (นกอย่างหนึ่ง) กระรอก และยูงเขี้ยวรำแพน
จะแผ่รวมแต่นก นกแซว นกแก้ว กาเหว่าและนกยางเรียว

ข้าจะแผ่ให้ชะนี หมาไน ม้าวัวตัวเมียและตัวผู้ บุญกุศลของข้าจะแผ่ให้นก กา
เต่า อัน ก่อน (นกตัวใหญ่บินสูงอย่างหนึ่ง) นกนางแอ่น นกแก้วเสียงหวาน

ข้าจะแผ่ให้หนู ไนน์ ไก่ป่า ไก่ฟ้า นกคุ้ม กับอีกสิ่งแดง จะแผ่รวมกาดำ กาใจ
(นกกาอย่างหนึ่ง) ขนลาย เปิดเสียงใหญ่รวมด้วย

ข้าจะมาแผ่ให้ปู ปลา หอย กุ้ง เป็นฝูงในหนองหลวง รวมทั้งนกขาดตัวขนลาย
(นกอย่างหนึ่ง) จะแผ่รวมนกกระจาด นกเค้า นกพิราและกาจาด (นกอย่างหนึ่ง) ขนลาย

ข้าจะแผ่ให้จิ้งหรีดกรีดร้องเสียงก้อง นกเค้า แมลงเม่า กับสัตว์ในหนอง จะแผ่
รวมบรรดาสัตว์ทั้งหลายทั้งสิ้น

ฉะนั้นจำแลงจำเอะ ข้าแผ้วทุกสิ่งทั้งปวง รวมทั้งสัตว์อยู่บนดอย ในคลอง กลางเรือน เมืองคน เมืองสาบและนรกก็แผ่บอก บัดนี้ น้ำหยาดของข้าให้มันเป็นตั้งสายฝนจาก เมฆหมอกลงมาต้องแสนหญ้าผลิยอด ให้อันบุญกุศลของข้าโด่งดังตลอดชั่วชีวิตลือชาแล

¹ ในต้นฉบับว่าเจ้าตน (พระสงฆ์ ?) ครู สว่า (ช่าง)

² คำเรียกญาติในที่นี้มี เหล็นหมอน (ปู่ตายาย) อาอาว โลสาว พี่นาง ย่าอู่ หลวงนาย? พี่ชาย ลุงป้า

³ อีกชื่อของพระอินทร์ เรียก “สิกยา , สิกจา” ตามสำเนียงพม่า

⁴ “สิบหกหอแสง สามพันหอคำ” หมายถึง ราชสำนักหรืออาณาจักรแบ่งราชธานีต่าง ๆ หอแสงคือ จักรพรรดิ หอคำคือราชา

⁵ เป็นคำจีน “หูสินหยิ่นหล่อ” ทำหน้าที่ตรวจดูรายชื่อคนภายในหนังสือ

⁶ หมายถึงนรกแดนหนึ่ง

36. คำกล่าวหอสึล 5 ตอน

(คำชี้แจง) คำกล่าว 5 ตอนนี้เป็นคำกล่าวของบุคคลที่ชอบไปฟังธรรมและถือศีล อาจจะกล่าวที่บ้านของตนเองหรือที่ศาลาวัดก็ได้ คำกล่าว 5 ตอนนี้นี้ มักจะเป็นคำกล่าวที่จะต้องท่องให้คล่องติดปากกันทุก ๆ คน

(คำกล่าว) 1 โอกัสสะ ๆ บัดนี้ตัวมึงใกล้จะมรณะเอย แม้ว่าลูกหลานถามอะไรก็ไม่บอก ขณะนี้คนอื่นเขาจะนำมิดปลายหอกนำทางให้มึงแล้วแล มึงต้องจำไว้นะ คำกล่าวหอสึลคือ สึลห้า จะเป็นสิ่งที่พกพาเดินทาง

มือสิบนิ้วของข้าเอย มึงต้องกล่าวคำอธิษฐาน จึงจะเป็นทั้งทางดีคุณงามคุณงาม ร้าง มึงถวายข้าวเอย มึงต้องกล่าวคำอธิษฐาน เมื่อนั้นผลบุญจึงจะมาถึงโดยไวแล ดอกไม้ของมึง ที่ถวายไปเอย มึงต้องอธิษฐาน ผลบุญจึงจะมาถึงไม่ช้า

มึงจะตายเอย ขออย่าให้ลำบาก ให้จับพลันเส้นใจ (วิญญาณ) ขาดง่ายตาย เมื่อนั้นลมหายใจดีเอยให้มาสู่ตัวเอง ให้มึงได้ชี้ออกทองแดงว่ายาฟ้า ถ้ามึงจะตายเอย ให้ขุนผี (เทวดา) นางผีแนะนำทางเดินออก ให้มึงพบต้นโศคลาภเมืองเหนือปลายทางของมึงเอย ให้ไปสู่เมืองสักกะชั้นฟ้า สึลแสงคำธรรมเอย มึงต้องห้อยหัวใจพาไป สึลสว่างฟ้า 5 ข้อเอย มึงต้องพกติดตัวจนตาย แม้ว่ามึงจะตาย อย่าทิ้งศีลธรรมเด็ดขาด สึลแสงคำธรรมและอะระหัง มึงต้องถือเป็นดั่งก้อนทองคำติดตัว อะระหังคือสึลแสง เป็นคำที่ขุนผีแต้มในพับทองแดงกระดาษ สึลแสงคำธรรมเอย มึงอย่ามีนง มึงจงนึกได้ขณะนั่งอยู่บนวัด มือสองข้างของมึงเอยจงอธิษฐานเพื่อชาติหน้า สึลสว่างฟ้าห้าข้อเอย มึงอย่าไปหลงลืม มึงต้องพกนำขอด ให้จำอย่างมั่น

ที่นี่ มึงจะตายเอย ให้ขุนผี(เทวดา) ตามไปส่ง ให้ส่งถึงกระทั่งชั้นหมอกปลิวเป็นหย่อมขาวนวล ให้มึงได้ชี้อัจฉริยภาพิน ให้ขุนผีกวักมือเรียกมาพาขึ้นบนมัลลัมบินแห่ร้อง

2 โอกัสสะ ๆ ที่นี่มึงหลุดพ้นความร้อนแห่งเมืองคน เปลี่ยนเป็นนุ่งผ้า เทวดาอันใหม่ ให้มึงได้ไปอยู่ชั้นกระจกแกะดอกและปิดทอง ให้มึงได้อยู่ชั้นดาวดึงส์โครงเหนือ ให้มึงได้นั่งได้หอหน้าคาชอนรม ให้มึงได้นั่งหอแสงรุ่งเรืองใสอร่าม ขอให้ได้รับผลบุญอยู่อย่างนั้นเรื่อย ๆ เข้า ๆ เย็น ๆ ม่วน (สนุกสนาน) ด้วยข้อสึลสว่างคำธรรม ให้มึงได้ถือศีลฟังธรรม พกพำนำขอดมั่น มึงสิ้นขวัณเภา วายกรรมเอย ให้ไปขึ้นหอฟ้าที่ม่วนเมืองผี ให้มึงได้พบต้นประเสริฐอยู่บนดิน ให้มึงได้ถวายทานกับกินทุกมื้อ ถ้ามึงได้ไปอยู่เมืองฟ้า ผีก็ให้ได้กิน ๆ ทาน ๆ เครื่องถวายทานมือขาว หลังจากนั้นถ้ามึงสิ้นชีพ ให้มึงไปถึงเมืองที่มืออยู่สูงเผ่ายิ่ง ๆ ขึ้น อย่าให้มึงเวียนว่ายตายเกิดเป็นผีเป็นคน ให้มึงนำเอาทางดีศีลแสงคำธรรมดั่งร่มมนหม่มกั้ง ถ้าพระพุทเจ้าเข้าโปรดเมืองคนเอย ให้มึงได้พบพระธรรมอยู่เนื่อง ๆ สู้ปากฟ้าด้วยแล

3 โอ๊กัสสะ ๑ อนิจจังเอยพร้อมกับขันธห้า ทำให้มึงเวียนว่ายในสามเมือง ผิดคน เป็นบ้างตายบ้างตั้งชั่ววิญญา (วิญญาน) ท้องแม่ ไม่มีคำเที่ยงแท้แน่นอนอยู่มัน บางครั้ง บางคราวได้อยู่สุขตายดี บางครั้งบางคราวได้ย่ำยีตกทุกข์ ดิบ ๑ ตาย ๑ ตั้งวิญญานไม่จบ ไม่รู้สงไขย อสงไขยามากมายสับสนเหลือหลาย ตั้งภพปฏิสนธิไม่รู้จบ และไม่ว่าจะมั่งมีหรือยากจน มึงจงวางใจนิ่งภาวนาอ่านท่อง อ่านว่าอนิจจังคั่นออกข้อเนื่องๆ มึงจงขอพ้นขอรอดสังขารน้ำ 4 แม่กระแสนแรง มึงจงขอห่าง 30 หย่อมไฟไหม้ร่าง ให้มึงเห็นสายทางพ้นขงกลางทางถูก ให้มึง พ้นรอดไปสู่นิพพานฟ้าที่มันที่เที่ยงริมฝั่งดีหลวงแล

4 โอ๊กัสสะ ๑ เวทนาทุกข์ยากเอยคือสิ่งมีภัย เนรมิตให้เป็นตัวเป็นใจอยู่ เรื้อย แม้พระองค์เลิศเงาแสงประเสริฐ ยังอนิจจังแก่เกิด และนิพพาน บางคราวได้อยู่สุขทั้ง ชีวิต บางทีให้กังวลสติดขัด ๑ อย่างนี้พระธรรมของพุทธองค์ว่าตรัส บางผู้ไปตกนรกที่ร้อนจัด หวาดเสียว ตั้งแต่พรากรเสียท้องแม่ผู้มารดา ทุกข์ยากโลกโลกาบีบรัด ยามเมื่อตัวเองใกล้ ถึงตาย เส้นลมสายใจหยุดวอด ยังอันทำให้ทุกข์ห้อยกอดเนื่อง ๑ เจ็บปวดคล้ายหอกพันด้าม ระคาย มาทิ่มแทงวายตายหมดชีพ

ความทุกข์ยากลำบากขอให้พรากรออกจากตนตัว บางครั้งบางคราวได้อยู่สุขตายดี บางครั้งบางคราวได้ทุกข์ตายยาก ฉะนั้นน่าท่องทุกขะกัมมฏฐาน ให้ได้ไปกับบุญสูงเมต โดยโดยเรือสูนิพพานที่เที่ยงด้วยแล

5 โอ๊กัสสะ ๑ เพื่ออยู่สุขสุขี่ สมควรท่องยาวรี อ่านข้อ อนิจจังเอยว่าออกปากเนื่อง ๑ อนิจจังคือร่างสื้ออย่างเป็นมา แม้ว่าเป็นขุนเป็นนางเจ้าครองเมืองก็รวมอยู่ด้วย ความตายเอยไม่มีใครห้ามได้ แม้ว่าเป็นทั้งผู้บุญกว้างหลายหลากทั้งหลาย แม้ว่ามีทั้งปิ่นเล็ก ปิ่นใหญ่ หอกดาบ ดิดขัดไว้คอยท่าไม่ห่างตนตัว ช่วยป้องกันขุนขับไล่ความตายหล่นจากหัวก็มีได้ แม้ว่ามีทั้งหมอลวงโหรารู้คำทายทุกอย่าง ยังไม่พ้นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มรณะ เป็นเจ้าหรือข้า ไม่เข้าก็ต้องยามล่าไม่เว้นคนใด ถ้าความตายมาถึงทุกชายหญิง ไม่มีใครอยู่รอด ไม่ว่ายามมีหรือยามจน ทุกผู้คนนอนเหยียด ลูกเมียอุ้มหอบนอนเบียดกลางเรือน

ถึงคราวนั้นเอยผู้รักมันคนใดก็ คงต้องวางเสีย มีแต่หลับตา สายใจขาด ห่มผ้าแล้วแล โอ! นากลัวเสียจริง ตัวตนคนเราเมื่อเลือกลมวาย ขณะนั้นจะรักใคร่รักปานใดก็ต้องกลัวขลุ่ย มีแต่แมลงวันว่อนมาดอมปากกลางแล กลิ่นศพสิ่งที่คนรังเกียจ ดูชิขันธ์ กาย อนิจจัง ห่มผ้า นากลัวนอนเหยียดกลางเรือนเอย คนอื่นเขาเอาใส่โลงเชือกมัดแน่นออกหาหลุม หามสู่ดินนารองเมือง ถูกหมกกลบเป็นแน่

นานเข้ามีแต่ตัวนอนกิน กุกัด-มึงคาบ ยาบ ๑ ทั้งหมดสิ้นตนตัว บมีดี ไม่มีใครมองเห็น มีแต่ไอเหม็นเต็มโลง นก กา รุมฉีกิน ทั้งลากแล้วแล ตัวเป็นหมา (พูดเปรียบ) เอย ตัวมึงได้ไปเจอคมหอกคมดาบ ไม่มีพีมีน้องอยู่ใกล้ปรนนิบัติ โลหิตะกัง ตายด้วยปิ่นเล็ก ปิ่นใหญ่ หอกดาบ อาบเลือดย่อยแดงกำทုံးหนัา ไม่ว่าพ่อแม่ ไม่มีใครมองเห็น มีแต่ฝูงหมา

อีกาอีแร้งฉีกขาดเป็นเอ็นเป็นท่อน มีแต่ตัวสัตว์ตัวแมลงแย่งชิง ดับไต่ โคร่งใน ลากเป็นใยดึง
ขาด กูตึงมึงลากเป็นท่อน ๆ ทั่วทุ่งหญ้าหน้ากลั้วขนลุก มีแต่แม่ปลวก ขบคาบเหยียบทั่วตัว
พร้อมกับหนอนซี่ นานเข้าเหลือแต่กระดูก หนึ่งยัดยาวรีเป็นช่วง ๆ

โอ ข้ายินกลั้วเมื่อคนหมดลมหายใจสิ้นกรรมเอย ข้าขอรู้อนิจจิง ทุกขัง
อนัตตัง พกมันขอมจ่อมในตัว ข้าจึงออกปากท่องกัมมัฏฐาน ให้ได้ไปติดไปตามบุญสูงพุทธองค์
มาเมืองลงเรือสู่นิพพานที่มันที่เที่ยงด้วยแล

37. คำพายเรือ

(คำชี้แจง) อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และมรรคมงคล 8 นั้น เปรียบเสมือนเรือพาย ถ้าใครได้ สวดหรือท่องอ่านคำเหล่านี้เสมือนหนึ่งได้พายเรือไปสู่นิพพาน

(คำกล่าว) โอภัสสะ ๆ อนิจจังเอย ให้เป็นสามหลังศาลาระเบียง¹ตั้งเคียงกันเรียงอยู่ ให้ เป็นยนต์สว่างฟ้าบินว่อนเมืองคน ทุกขังเอยให้เป็นปิดปีแดง (ไมวิเศษ) เสาสว่างเรือแสง ให้ได้ พายสู่เกาะหลวงชมพูผาดเวียงแสง (น่านใด) กายขึ้น อนัตตังเอย ให้เป็นเจ็ดหลังศาลา ระเบียงตั้งเรียงกัน ให้เป็นที่เร่ฝ้ายที่ปักอยู่ชั่วครู่ สัพพัญญูพุทธองค์

ให้อันทุกผู้ทุกท่านได้ขึ้นนั่ง เรือใหญ่สำเภา พระพุทธองค์เอยกรุณาให้ข้าติดตาม เรือหลวงส่งผี(เทวดา)คนว้ายท่า พระพุทธองค์เอยกรุณาพายเรือจักร ให้ทั้งกูเข้าได้ขึ้นนั่งพ่นน้ำ สีแม่สายใหญ่ ถึงฝั่ง ให้กูเข้าได้ขึ้นนิพพานฟ้าที่มันที่เที่ยงที่มีสุขเย็นใจ ให้ได้ขาดเสียโยผีโยคน อย่าคินมาตั้งชาติ ให้ได้ไปถึงชั้นห้องกว้างที่สงบสุขเมืองเย็น

แม้ว่ากูเข้าตายเป็นผีเป็นคนก็ให้กูขำรู้ศีลธรรมแจ่มแจ้ง ให้กูเข้าได้ขึ้นเรือพ่นน้ำ แม่เขียวแควใหญ่ถึงที่ กูขำไม่ยากอยู่ทุกขีที่ยาก ให้กูเข้าได้ไปสู่ชั้นห้องกว้างสงบสุขนิพพาน ด้วยแล

¹ ดันฉบับใช้คำว่า “จองตาน” ภาษาไทใหญ่เรียกกวัดว่า “จอง” , “จองพารา (จองพระ)”

38. คำออกเรือ

(คำชี้แจง) พระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์นั้นเปรียบเสมือนเรือ ถ้าใครสวดหรือปฏิบัติตามธรรมเหล่านั้นจะได้ขึ้นเรือไปสู่นิพพานซึ่งอยู่อีกฟากหนึ่ง

(คำกล่าว) โอภัสสะ ๆ หนึ่งคือที่พึ่งพาอาศัยข้าคือพระพุทธเจ้า
 สอง บวกเข้าพ่อแม่เจ้าตนใหญ่บุญคุณ
 สาม พระไตรปิฎกที่อุ้มใจความรู้
 สี่ พระปัจเจกพระพุทธเจ้า¹ที่กรวดน้ำมีห้าหมื่น
 ห้า ศีล 5 ข้อ
 หก เมืองผี 6 ขง
 เจ็ด พระอภิธรรม⁷
 แปด เหน้ศีล 8 ทรงธรรม
 เก้า เจ้าบุญหลวงพระ (พระพุทธเจ้าสมณโคดม)
 สิบ ศีล 10 พระภิกษุเถรสงฆ์
 อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ห้อยแขวงบำพาคอ

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ว่าสามครั้ง ให้เป็นคาบด้ามทองคำติดตัว สิ่งที่ข้าพาไปหอสี่คือหนังสือพระธรรมหรือ มรรค ข้าหวังถึงนิพพานทุกคืนวัน ข้าต้องประพฤติปฏิบัติศีล 5 และพระธรรม ข้าใคร่ถึงเวียงแสงอีกเวียงคำที่มั่น ให้ขุนผี(เทวดา)นางผีแนะนำทางเข้าสู่ ให้ไปพบตันโศคลาภรอยู่เมืองผี ให้ไปถึงขงเหนือเมืองผีนีพพาน ให้ขุนผีนางผีแนะนำทางให้ข้าไป ให้ขุนผีนางผีชี้บอกทางหลวงสู่นิพพานที่เที่ยงแล้วแล

ขอให้บุญสูง (พุทธองค์) มาจุบปลายมือเทวดา พาพรหม กับคนเรา (ผีสาวคนเรา) ขึ้นเมืองหลวงนิพพานที่สุข ขอให้พระธรรมมรรคมีองค์ 8 นำพวกข้าไปสู่เมืองเนรมิต ดันโศคลาภรให้บุญสูง² บัดนี้ข้าพาเอาศีล 5 กับพระธรรมติดตัว ขอให้อาณิสส้นำพาสู่นิพพานที่เที่ยงด้วยแล

¹ ในต้นฉบับใช้คำว่า “พระเป็นเจ้า”

² เรียกว่า “ตันเปส่า” เป็นคำพม่า

39. คำร่วมทำบุญฉลองพระพุทธรูป¹

(คำชี้แจง) ครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งไปซื้อพระพุทธรูปแล้วเตรียมจัดงานฉลองได้แจ้งข่าวไปให้ญาติพี่น้องทราบ ญาติพี่น้องก็พากันไปทำบุญ โดยมีคนใดคนหนึ่งกล่าวคำร่วมทำบุญนี้

(คำกล่าว) เออ เนื่องจากคุณปู่คุณย่าของเราทั้งสองพร้อมกับบุตรธิดาทั้งครอบครัว ได้ทำจิตใจชาวโลบริสุทธิ ประกอบกับปางก่อนเคยได้ทำบุญมาหลายกับหลายครา

ไม่ว่าจะทำบุญครั้งใด ใคร ๆ ก็อธิษฐานไว้ด้วยว่า การทำบุญของข้านี้ ขอจงให้ผืนแผ่นดินและผืน (เทวดา) ทั้งหลายจงรับรู้การทำบุญของข้าด้วยดังนี้

ปฐมโลกเราเนี่ย สางก่อฟ้า ล้ากอดิน² น้ำก่อรู ปูก่อหลืบ สางหลวงจึงมาเนรมิตให้เป็นดอยเป็นแคว เป็นชมพูปูทวีป เมื่อนั้นทั้งโลกมีแต่น้ำเอ่อท่วมทุกหนทุกแห่ง ยังเอ่อถึงเมืองผิสงกลางหาวจรตขอบฟ้าจักรวาล ท้นไฉนนั้นแผ่นดินแตกอ้า หมื่นสาบดินมองดูโลกจึงนำพันธุ์บัวทองหอมสีกาบลงปลูกบนโลก ไม่นานบัวนั้นก็ออกราก และมีดอกผุดออกในแคว สางลงปลูกใหม่ นกป้อมจิกบัว ตั้งเป็นสิบหกหอแสง สามพันหอคำ เวลานั้นแผ่นดินคนมีแค่ใบกระดัง เมืองแมงมูกก็เล็กก็วเท่าส้นหลังควาย จากนั้นแมงมูกออกไข่ไว้ ไข่ใบหนึ่งเป็นปู ใบหนึ่งเป็นปลา ใบหนึ่งเป็น 4 เจ้า เขาเหล่านั้นยังมาเนรมิตให้เป็นน้ำเป็นดอย เดือนดาวนักษัตร เหนือชุมเมืองคนจึงมีหินหนาผารอง น้ำดินที่กิน เราอยู่ บ้านสวนคนหมู่มากจนเต็มไปทั่วทุกแห่งหน เป็นอันว่าบัดนั้นมาบางคนก็รู้จักทำบุญทำทาน

หลังจากนั้นพระพุทธเจ้า กกุสันธ โคณะकुณและกัสสะปะ บังเกิดขึ้น ต่อจากนั้นพระสมณะโคตมจึงบังเกิดขึ้นได้ด้นมหาโพธิ์ ท่านยังได้โปรดเวไนยสัตว์จนมีพระชนมายุ 80 พรรษา ภายหลังพระองค์จึงเข้าสู่มหาปรินิพพาน แต่ยังคงประทาน พระ-ไตรปิฎกวินัย 5 อภิหารม 7 พระสูตร 3 ไว้

จนมาบัดนี้ (ศาสนาพุทธ) ได้ไปถึงและถวายเป็นเมืองพระเจ้ามณฑล ๓ ที่นั่นมีมะม่วงทองคำลอกคราบ มีแต่ขุน ๆ นาง ๆ อาหารการกินเครื่องนุ่งห่มก็ผุดผ่องมีมาเอง ไม่ต้องทำนาทำสวน แคร่รับโชคที่ด้นมหาโชค ก็ได้รับได้กินไปนาน หลังจากทีพระเจ้ามณฑลทำบุญทำทาน ดอกไม้เทียนหอมต่าง ๆ ก็บินมารับมาเชิญเจ้างานพิธีให้ไปสู่พระเจ้าอริยมตไตรยในวันภายหลัง สุดท้ายจะได้ถึงสู่เมืองยอดฟ้ามหานิพพานเวียงแสงเวียงคำ

เพื่อให้เป็นบุญกุศลช่วยรองคำขูลงสองบ้านสามเรือน แต่ก่อนนั้นพวกลุง แม่ว่ามีเงินมีทองก็ไม่ยอมจ่าย-มีผ้าไหมก็ไม่ยอมใช้ ได้เก็บรวมออมไว้จนกระทั่งมาถึงปีเดือนนี้ จึงนำลูกกุญแจไปไขในตู้แล้วนำเงินไปซัง แล้วไปอัญเชิญพระพุทธรูป ถอดเอาบาลีคำธรรม อัญเชิญกระทั่งตู้พระพุทธ พระธรรม พระราชมิด บาตร ไม้เท้า พัด ระฆัง หางยุง ถังน้ำ ผ้าปู รอง

เท้า และตุ้ง(ซง) โคมไฟ หม้อน้ำ ผ้ากั้น หุ่นช้าง ร่างม้า ซงหมู่ ซงสร้อย ซงห้อย ซงแขวน พาน จาน คานหาบ หม้อเหล็ก เต้าไฟ จ้องขุนสาธแปดหน้า³ ผ้าห่มครว้นอน เตียงหมอน และร่มขาว พร้อมกับยั้งข้าวยั้งเกลือ ดอยเงินดอยทอง เครื่องอุปโภคบริโภคภายในบ้านในวัดต่าง ๆ จัดไว้ครบทุกอย่าง ประกอบกับเล่มหนังสือก็นำผ้าพันไว้เรียบร้อย ขอให้ถึงเมื่อตีวันดี วันเดือนสี่ขึ้น 15 ค่ำ ก็จะจัดเป็นวันถวายทาน ครั้นวันนี้จึงนำกันมาถวายทานพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คำพังเพยว่า เวลากินไม่ลืมตะเกียบ ถวายทานไม่ลืมพี่ลืมน้อง จึงจัดห่อซาไปเชิญญาติพี่น้องเพื่อนฝูงทั้งใกล้กับไกล

ขณะนี้พวกข้า เพื่อนฝูง พี่ น้อง พวกพ้อง วงศ์ตระกูล จึงได้มีลูกกล้วยหวีหวาน ข้าวน้ำดอกไม้มัน พัสตุเงินทอง มาขอร่วมทำบุญกับเจ้าของงานฉลอง ณ บัดนี้แล

¹ ชาวไทเหนือแม่ในปัจจุบันนิยมทำบุญด้วยการซื้อพระพุทธรูปถวายวัด ถือเป็นบุญกุศลยิ่งใหญ่ มิ่งคเว้นไปก็ช่วงที่จีนมีการรณรงค์ปฏิวัติวัฒนธรรม

² “สาธก้อฟ้า ล้าก้อดิน” เป็นสำนวนภาษาที่ชาวไทใหญ่พูดติดปาก สำนวนนี้มีการอธิบายหลายแนว อย่างที่แพร่หลายที่สุดคืออธิบายว่าเทพเจ้า “สาธ” เป็นผู้สร้างฟ้าหรือโลก ส่วนชาว “ล้า” เป็นผู้สร้างดินหรือบ้านเมือง ชาวล้าเป็นชนเผ่าที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ซึ่งเป็นชนที่อยู่มาก่อนชาวไท ดังนั้นจึงสร้างบ้านสร้างเมืองมาก่อน

³ ฉัตรพระพรหมแปดหน้าหรือแปดทิศ